

Zelei Miklós

Összeszokrátatni különböző életeket

Beszélgetés Podmaniczky Szilárdal

A tél talán lehidegebb napja volt az a vasárnap, amikor Balatonbogláron Podmaniczky Szilárd és felesége, Bodó Gabriella vendége voltam. Viharos szél fúj, a partra kicsapódott hullámok ráfagytak a faágakra, a fűszálakra, a padokra és a kődarabokra – jégvirágkertetést káprázott végig a parton. A Rezeda utcai házban beszélgettünk Szilárdal a lassított alföldi létről, a kulturális versenyképességről, hogy a lelkébe költözött friss svájcit sikerül-e átváltoztatnia magyar íróvá, s hogy ezt az írók hogyan menedzseljék magunkban és másokban...

- Tőled tanultuk meg, hogyan lehet a virslit úgy sütni, hogy meg ne ráncosodjon a bőre.
- De jó! Akkor ezt most én újra megtanulom tőled, mert én már elfelejtettem.

– Margarinban kell sütni. Nem olajban, nem zsírban, nem vajban. Csakis margarinban. A főzés hogy jött be az életedbe?

– Édesanyám rendkívül jó konyhát tartott otthon, és mindenféle olyan ételt csinált, amivel próbálta újszerűvé tenni a kajálásunkat, és engem ez elkezdett érdekelni, a kilencvenes évek legelején. Akkor kezdtem el a független életem egy szegedi lakásban, és nagyon sokszor nem volt kedvem elmenni étterembe, mert egyedül nem ül be az ember étterembe enni. Inkább nekiálltam olyan kajákat csinálni, amiket édesanyámtól eltanultam. Hogyha valamit elfelejtettem, akkor fölhívtam telefonon. De egy idő után éppenséggel azt élveztem benne, hogy már nem kérdezek, hanem magamtól csinálom. Van otthon tízféle alkatrész, és kitalálom, hogy ebből mit tudok összerakni. És akkor megpróbáltam magamtól kisütni különböző recepteket, amit a mai napig is szívesen csinálok. Két héttel ezelőtt is főztem valami olyan ételt, amit az alapanyagokból képzeltem el, fejben ízlelgettem a kaját, és így raktam össze egy tejszínes, gombás, sült csülökhússal köríthető, tésztára önthető mártást.

– Akiket a köztudat nagy elődökként tart számon, például Krúdy Gyula, a szakácsművészetben is komolynak tekinthető? Krúdytól nem olvastam receptet, csak dicséreteket, hogy ez is finom, az is finom. De ő maga mintha nem készített volna... A konyhában az írók közül tekintesz elődöndnek valakit?

– Amikor főzök vagy kitalálok recepteket, eszembe nem jut az irodalom! Nem borít el nálam mindent az irodalom. Az viszont eléggé kérdéses, hogy hogyan írja le az ember a receptet. Én erre kidolgoztam egy olyan módszert, amellyel megpróbálom valamiféle történetbe helyezni a receptet. Ebből meg is írtam körülbelül harminc darabot, a *Magyar Narancs*ban ment sorozatban, azt már pontosan nem tudom, milyen címmel, talán *Déli velő* volt a címe. Aztán egyszer csak azt mondták, hogy állj, kész, elég volt, ennyi. Pedig kaptam olvasói visszajelzéseket! Például, amikor a kovászos uborka elkészítésének a módját írtam le, akkor a Narancs megjelenése után egy héttel az ajtóm előtt várt Szegeden egy

üveg kovászos uborka. Nem tudom, hogy ki hozta oda. De nagy élmény volt, hogy amit leírok, annak van hatása valakire.

– *Az író, aki elkezd recepteket kitalálni, nagyon szereti magát is. Amikor közzéteszi őket, és ha a receptjei tényleg jók, akkor az azt is jelenti, hogy másokat is szeret és megpróbál rávezetni a jó ízekre.*

– Hát nem tudom. Abba belegondolni, hogy én szeretem magamat... Így ilyen kimondhatóan... Ilyen tapasztalatom magamról nincs. Nem úgy mondanám, hogy szeretem magamat, hanem úgy, hogy jó ideje már arra figyelek, hogy olyan dolgokat csináljak, olyan dolgokhoz legyen közöm, amelyek között jól érzem magam. Nyilván azért akar jól az ember, merthogy szeretné jól érezni magát, szeretné azt, hogyha teste-lelke rendben volna.

– *A főzés meg az írás, az ugyanaz?*

– Igen. Az életem is erről szól. Miért költöztem el Szegedről Balatonboglárra? Mert jól akartam magam érezni, és Szegeden már nem éreztem magam annyira jól. Változtatni szerettem volna az életemen. Az új recept is változtatás. Az étkezés megváltoztatása, ahogy az életmódomat is megváltoztattam öt-hat évvel ezelőtt... Ezek a folyamatos változások az írásra vagy az irodalomra vetítve azt jelentik, hogy kitalál az ember egy olyan írásmódot, egy olyan nyelvet, amelyen úgy érzi, hogy saját maga számára is újszerűen tud megszólalni, vagy újszerűen tud elmondani olyan dolgokat, amiket idáig nem próbált meg. Régen a novelláimat erősen áthatotta a fikció, és elsősorban a nyelv felől írtam, a nyelvkészlet felől vagy a mondatkészlet felől. Mostanában meg olyan novellákat írok, amelyeket nem tudok elkezdni máshogyan, csak ha van egy élő figurám. Ha találkozom vele valahol, ha meglátok egy embert, aki elindítja a fantáziámat. Például a múltkorában láttam Fonyódon egy embert, aki egy kétszer-kettes bakterházban ül, az a dolga, hogy kijárjon fölemelni a sorompót, majd lecsukni, és egész nap ott ül, egy gyönyörű panorámával, a Badacsonnyal és a Balatonnal szemben. Hogy élhet ez az ember? Milyen lehet a hétköznapja? Ez a látvány mit fest bele az ő életébe. Láttam egyszer itt egy másik pasit, aki andalgó tempóban, de irgalmatlanul festékes ruhában sétált az utcán. Olyan volt, mint egy kis részeg kőműves. Félóra múlva találkoztam vele a Balaton-parton, ült és merengett. Annyira nem illett bele ez az ember abba a környezetbe, de mégis ott volt. És akkor ennek megvan az a pikantériája, hogy na, milyen lehet ennek az embernek az élete? Festékes ruhában ül a Balaton partján és mereng maga elé.

– *Nyár volt?*

– Tavasz vagy őszi? Még szezonon kívül, mert szezonban azért eléggé elborítják az emberek a látnivalókat.

– *A szezont szereted, vagy kihúzd belőle magad?*

– Az az igazság, hogy idáig egy szezont éltem át, abból írtam egy-két rövidebb tárcát. Rengeteg mondat röpköd a parton, és olyanokat mondanak és úgy viselkednek az emberek, amit föl lehet használni. Kisgyerekek gépfegyverarzenállal, félmeztelenül állnak a parton... Azért ezek olyan abszurd látványok, amelyek elindítják a fantáziát: egy kisgyerek naponta ötször agyonlövi a szüleit a tóparton.

– *Jól előresiettünk! Még nem érkeztünk el a Balatonra, hanem még Cegléden vagyunk. Milyen volt a gyerekkorod?*

– Egy kis kiigazítással kell élni. Nem is értem, hogy miért jegyzik be az ember születési helyét annak alapján, hogy melyik kórházban született. Mindenki azt hiszi, hogy én ceglédi

vagyok. De ott csak a kórház volt, ahol megszülettem. A gyerekkoromat Cegléd-től huszonöt kilométerre, Pest megye legdélebbi csücskében, Jászkarajenőn töltöttem. Úgyhogy amíg el nem mentem a főiskolára, pontosabban az egyetemre, vagy el nem mentem katonának, addig Jászkarajenőn éltem.

– *Milyen volt Jászkarajenőn? Tévesvilág volt még. A szüleid hol dolgoztak?*

– Édesanyám a téeszben dolgozott, pénztáros volt. Édesapám pedig tanított abban az iskolában, ahol én tanultam. Majd pedig a pártban dolgozott, a falunak a párttitkára lett. Utána meg Cegléden dolgozott, azt hiszem, a járási pártbizottságon. Nagyon szép emlékeim vannak arról az időszakról. Ebből írtam is egy könyvet, ez az *Idegpályáim emlékezete*. Érdekes módon nagyon sokáig nem tudtam írói anyagként kezelni a gyerekkort, mert annyira közel volt. Aztán már egyre inkább. Nyáron horgászni jártam, parafadugóval, kanálisokban, öntözőcsatornáknak lehetett kárászokat fogni, naphalakat, keszegeket. Focizni jártam.

– *Volt öcséd is.*

– Van öcsém is, kilenc évvel fiatalabb nálam, ő is a faluban töltötte a gyerekkorát, ahol télen pingpongozni jártam, volt egy nagyon jó tollaslabda-szakosztály, abban versenyeztünk. Eléggé nyüzsgős élet folyt ott akkoriban. Rengeteget sportoltam. Az olvasás is benne volt a pakliban, de nem annyira erősen, mint ahogy erről általában beszámolnak az írók, hogy végigolvastak egy nyarat. Benne volt az életemben, de nem az első helyen. Volt ott-hon könyvtárunk is, édesapám könyvtára, abból fantasztikus regényeket olvastam.

– *Nyári munkákra befogtak?*

– Dolgoztam például roncsleplei csavarszedésen, az általános iskola felső tagozatában. Csavarokat kellett kigyűjtenem félreállított gépekből, alkatrészekből, vasdarabokból. Elképesztően szürreális munkák voltak. Egy hónapon keresztül dolgoztam egy ötszáz négyzetméteres csarnokban, tele volt polcokkal. Volt benne vagy kétezzer polc, és nekem azokat kellett lefestenem. Egyedül.

– *Milyen roncsokból gyűjtöttél? Tankok, repülő?*

– Mezőgazdasági gépek meg traktorok, nagy vontatók. Tankok, harci eszközök nem voltak, csak ami a mezőgazdaságban tönkrement. Volt még egy másik döbbenetes melóm. A tehenészethez akartak utat építeni, de valami miatt félbeszakadt. Csak odáig jutottak el, hogy több száz köbméter kavicsot leszórtak az útra, és hát két év alatt megtelepedett benne a gyom. Az alföldön lett egy száz méter hosszú, két méter magas sóderrakás mint kilátó. Nekem az volt a munkám, hogy ebből tépkedjem a gyomokat egy hónapon keresztül, a tűző napon. Kint a pusztaságban egy tizenegy éves gyerek tépkedi a gyomokat.

– *Mit hozott ez a nyári munka?*

– Nagyon komoly, hatforintos órabérben voltam, és mint gyerek, hat órát dolgozhattam. Akkoriban volt az egyforintos meg az ötvenfilléres fagy, tehát a napi keresetemből egész hónapban ehettem fagyit. Mindennap.

– *És szellemileg vagy lelkileg?*

– Én olyan gyerek voltam, aki mindig el tudta magát szórakoztatni. Énekeltem, gondolkodtam, fantáziáltam. A filmek jártak a fejemben, amelyeket korábban láttam, vagyis igazából nem zavart különösebben az, ha magamra hagytak. Bármivel elszószmötöltem, mert járt az agyam. Nagyon jellemző volt például az, hogyha összegyűlt egy baráti társaság, mondjuk a lőtér dombjának a tetején, akkor körbeültük a focizáskor ledobott

mackófölsőket, és mindenki beszámolt a filmélményeiről. És ha éppen kimerült a társaság, akkor én nekifogtam elmesélni egy olyan filmet, amit abban a pillanatban találtam ki. Működött az ember fantáziája, különösebb korlátok nélkül.

– *Igen, abban az időben a faluszéleken lődombok magasodtak. Működött az MHSZ, a Magyar Honvédelmi Szövetség. Te jártál oda célba löni?*

– Kötelező jellegűen mentem, mikor voltak ezek a honvédelmi napok. Én inkább verebéstem, élő célpontra érdekes löni. Volt egy-két barátom, akinek volt légpuskája. Nem tudom, hogy ma már meg tudnám-e húzni a ravaszt, de akkor ez hozzátartozott az életünk vadságához. Nem nagyon dilemmáztott az ember, hogy most lelőtt egy verebet.

– *De voltak ezek a kis leventepuskák is, amelyekbe már igazi töltény járt, ha kicsi is. Nagy ajándék volt öt-tíz percre kézbe kapni egy olyat.*

– Nekem nem került a kezembe. Egyszer egyébként fejbe lőttem magamat. He-he. Úgyhogy onnantól kezdve egy kicsit pianóba raktam a lövöldözést. Valami borzasztó kemény fába lőttem bele és visszapattant a golyó a homlokomra, úgyhogy öt méterről fejbe lőttem magam. Légpuskával, persze.

– *Légpuskát akkor szabad volt tartani, vagy dugtuk?*

– Szabad volt. Mi magunk öntöttük az ólmot, volt golyónyomó, azzal kellett a megfelelő vastagra kalapált ólomlapból kinyomni a légpuskagolyót. Voltak persze gyári légpuskagolyók is, amelyek cakkos szoknyát viseltek, azokkal pontosabban lehetett löni. De hát jó volt ezt úgy maszokban is nyomkodni.

– *Te jó gyerek voltál? Vagy ki tudja?*

– A szüleim arról számoltak be a családi összejöveteleken, hogy én jó gyerek vagyok. Valószínűleg a jószágom ott is abból állt, hogyha elmentünk például vendégségbe, akkor én le tudtam ülni, bekajáltam, és utána gondolkoztam valamin, járt az agyam. Nem csináltam semmit, de közben éltem a saját életemet, s ez valószínűleg úgy tűnt, mintha jó gyerek volnék.

– *Verekedősek voltak a gyerekek Jászkarajenőn?*

– Nem tartoztam a legerősebb gyerekek közé, holott a legmagasabb voltam. Voltak bunyók, és nagyon furcsa módon a felnőttekből is éreztem valami agresszivitást felém. Valószínűleg azért, mert édesapám volt a tanáruk, egy-két egyest kiosztott nekik, aminek én ittam meg a levét, de lehet, hogy inkább ezt az értelmiségi attitűdöt nem bírták, amit mi képviseltünk. Volt, hogy felnőtt férfiak azzal szórakoztak, hogy öklömnyi kavicsokat hajigálva kergettek hazafelé. Néha erősen féltem.

– *Akkoriban is püfölték még a tanárok az iskolában a gyerekeket? Nekem az az emlékem van, hogy elég rendszeren püföltek bennünket köznevelés címén.*

– Ajaj! Rendkívüli módon. Emlékszem, volt egy sztori, amikor egy perc alatt két embernek a kezét törtem el. Az egyiket teljesen véletlenül, mert kergetett egy srác, én beugrottam egy terembe és becsaptam a hátam mögött az ajtót, ő meg épp bedugta a kezét, és eltört. Ott volt az igazgatóhelyettes, aki meglátta ezt. Odajött és egy iszonyatos nagy pofont lekevert, és mivel cukorbeteg volt, az ő keze is eltört az irdatlan pofontól. Úgyhogy egy perc, két kéz.

– *Mi lett a folytatása?*

– Hát semmi. Utána kevesebb fröccsöt ivott az igazgatóhelyettes. Meg az udvari, iskolai birkózások, azok ott komolyan mentek. Van egy birkózó, Bódi Jenőnek hívják, aki emlé-

keim szerint olimpiákon is nyert. Ő az osztálytársam volt, nálamnál harminc kilóval könnyebb, alacsony srác, vele iszonyatos birkózásokat levágtunk. Voltak birkózó szakkörök, fogásokat tanultunk, dobáltuk egymást a mezőn meg ilyesmi.

– Ezek már vegyes iskolák voltak. A lányok is kaptak?

– Nem igazán. A lányokat bántani, azt azért nem. Amikor szórakozott velük az ember, akkor azért összefogtak a lányok és elpüfölték a fiúkat. Jártak az osztályunkba cigányok is, érdekes módon csak cigány lányokra emlékszem, fiúkra nem.

– Ők tartották a ritmust, vagy pedig ismétlők voltak?

– Legtöbbször ismétlők voltak. Volt, aki év közben kapcsolódott be, valahonnan odaköltöztek, és kötelező volt iskolába járni, hát jött. De eléggé ellenséges volt a hangulat akkor is a cigányok és a magyarok között.

– Kölcsönösen?

– Kölcsönösen, hogyha tudtak, akkor ők is kicsesztek velünk. Nálunk voltak csávók, akik ezzel foglalkoztak. Úgyhogy püföltük egymást rendesen. Nagyon régi gyökerei vannak ennek.

– Ott végezted a nyolcadikat. Jó tanuló voltál?

– Azt hiszem, jó, de ami még nagyon lényeges emlék a gyerekkoromból, hogy közben rengeteget jártunk a Balatonra.

– Úttörőtábor vagy mint család?

– Mint úttörőtábor. Többnyire édesapám volt a táborvezető. Innen nem messze, Balatonszárszón, ott volt, úgy emlékszem, a Pest megyeieknek meg a Csongrád megyeieknek is a tábora. Volt olyan év, amikor édesanyámat is lehívták, mint a téesz pénztárosát, hogy ő legyen a gazdasági vezetője a tábornak. Olyankor egy hónapig is lent tanyáztunk a Balcsin. Sátorban laktunk akkoriban, az egy külön világ volt. Azt hiszem egyébként, hogy jó tanuló voltam. Énekből volt négyesem esetleg, vagy a medicinlabdát nem tudtam megszerezni eldobni, és csak négyest adott a Péter bácsi. Ezek mind-mind olyan emlékek, amelyekből még mindig rengeteget fölhasználok. Épp most írtam a *Forrásnak* egy novellát, ami egy tornateremben játszódik, egy házaspárnak a negyvenedik házassági évfordulóján, és az a tornaterem volt a szemem előtt, ami a faluban állt ott, ahol mi tornáztunk. Sokszor próbálják számon kérni rajtam, hogy milyen novellát írtam Ceglédre vagy Jászkarajenőre vagy Szegedre – nincs ilyen. Nem helytörténetet írok, ezért nincs benne a helység neve. De az emlékek között mindig ott vannak ezek a helyszínek, és megelevenednek. Ha valaki fejébe venné, hogy csináljunk egy túrát, amelyen megmutatom, hogy melyik novella hol játszódott, akkor a gyerekkoromnak meg a fiatalokomnak a helyeit be tudnánk járni. Úgyhogy jó tanuló voltam. Ez is volt a gond azután, merthogy minden érdekelt. De azért volt egy alapvető iránya az érdeklődésemnek, az pedig a titok. Minden olyan dolog, ami megoldásra várt, vagy nem tudta az ember, hogy mi van mögötte – nagy izgalommal töltött el. Alapvetően csillagász akartam lenni, és mindent megtettem érte, földrajzversenyeken szerepeltem, ahol a vulkánok működését elemeztem. Minden olyasmivel, amihez egy falusi hatodikos-hetedikes gyerek hozzáférhetett a könyvtárban, azzal foglalkoztam. De aztán kiderült, amikor gimnáziumba kerültem, Ceglédre, a Kossuthba, hogy az a tudás, amit én ott szedtem össze, a faluban, az édeskevés ahhoz képest, amit a ceglédi osztálytársaim tudtak. Úgy nézett ki például, hogy első félévben matekból megbukok. A többi tudásom se volt olyan erős, hogy az egy jó gimnáziumban megállta volna a helyét.

A faluban jó volt, de összességében semmit nem ért. Akkor iszonyatos riadalom lett rajtam úrrá, és nekiálltam irgalmatlanul tanulni. Napi hat-nyolc órát tanultam, nem volt mese. Úgy nézett ki, hogy az első félévben megbukok matekból, és a második félévben már csak azért nem kaptam ötöst belőle, mert az első félévben annyira gyengén szerepeltem. De egy idő után elfogyott ez a nagy lendület.

– *Bejáró voltál vagy koleszos?*

– Bejáró. Egy óra oda, egy óra vissza, busszal. Háromnegyed hatkor kellett kelni. Kelt velem édesanyám is, megcsinálta a reggelit, és futás a buszmegállóba.

– *Hányszor késtél el havonta?*

– Nem tudom. Eleinte nem késtem le a buszt, mert hajtott a becsvágy, hogy ott lenni, helytállni. De harmadik, negyedik felé már szívesen lekéstem. Ha nem ébresztett föl édesanyám, de már én fölébredtem, akkor nem biztos, hogy föl is keltem. Az iskolában meg elfogadták, hogy az ember lekéste a buszt. Akkoriban néha iszonyú nagy telek voltak, olyankor nem közlekedett a busz, s bejött a képbe a magyar honvédség, és biztosított valamilyen terepjárót. Vitték a munkásokat Ceglédre. És kiderült, hogy azon a napon a több száz bejáró közül egyedül én mentem iskolába, egy katonai terepjáróval.

– *Milyen volt ez a ceglédi Kossuth? Amikor ők is fölfedezték, hogy sokkal kevesebbet tudsz, akkor segítőkészek voltak?*

– Én nem vettem észre, hogy bármiféle minősítéssel éltek volna. Egyszerűen azt éreztem, hogy nekem be kell hoznom valamit. Valószínűleg olyan gyorsan észrevettem ezt, és olyan gyorsan végrehajtottam ezt az akciót, hogy nem volt idő elhelyezni a rossz tanulók között. Jött egy srác, nézzük meg, mit tud? Hát nem sok mindent. De akkor nekem erre egyből volt válaszom.

– *Otthon tanultál vagy tanulószobán?*

– Otthon. Volt egy közös szobám az öcsémmel.

– *Püföltétek egymást?*

– Püföltük, néha, sokkal nagyobb voltam. Úgy emlékszem, a gimnázium alatt kaptam az első íróasztalom, és annál tanultam. Az asztal körül régi rockzenekarok képei a falon, a Led Zeppelintől a Uriah Heepig minden. Marlborós doboz fölgombostűzve a falra, holott persze nem cigiztem, de azért mégis, jelképként erősen ott kellett annak lennie. És ami megint csak nem hiányozhatott, hatalmas galaktikus képek. A világegyetemnek is ott kellett lennie a Led Zeppelin mellett.

– *Az öcséd ugyanezt az utat járta?*

– Nagyjából, de az ő általános iskolája egy idő után Cegléden folytatódott, mert a szülei beköltöztek a faluból. Aztán ő is a ceglédi Kossuthba ment. Ő is ott végzett, azután eléggé szétvált az életünk.

– *Mi a keresztnéve? Mit csinál?*

– Zsolt. Pillanatnyilag egy számítógépes cégnél dolgozik, ahol pályázatokat írnak, közbeszerzés, ilyesmi. Ő is elég nehezen találta meg a helyét az életben, mint ahogy nekem se volt túl könnyű, mert nem voltak, úgymond, preferált irányok. Ő is sokat foglalkozott mindenféle művészettel, festett, rajzolt, írt, zenét szerzett, diszkózott, ja, az nem művészet. De több regénye született akkoriban.

– *Még középiskolásként?*

– Középiskolásként. Nagyon jól rajzolt, járt rajztanárhoz is. Most már inkább fotózik. Kreativitásban elfoglalta ő is a maga helyét. Csak hát a megélhetés, az általában lebontja ezeket a képességeit az embernek, és be kell állni pénzt keresni. Velem meg úgy volt, hogy nem igazán derült ki, hogy irodalommal kellene foglalkoznom. Azt tudtam, hogy baromira könnyen írok verseket, fogalmazásokat. Azt gondoltam, hogy ezzel mindenki így van, nem tekintettem különleges képességnek. Aztán jött egy nagyon furcsa fordulat a gimnáziumi életemben. Egy osztályok közötti vetélkedőn nekünk az *Odüsszeiából* kellett előadható tízperces darabot írni. Leült az osztály tanakodni egy óra hosszáig a könyvtárban, hogy mi legyen ez. És akkor én nagyon eluntam magam, és mondtam, hogy gyerekek, menjetek szépen haza, majd én holnapra írok ebből egy darabot. És megírtam. Csak erre érdekes módon az volt a reakció legtöbb helyen, hogy ezt valószínűleg nem én csináltam.

– *Milyen hosszú darab volt?*

– Kb. tíz perc. Az a jelenet, amikor a szirének közé hajóznak, és Odüsszeusz a füleit betömi és odakötözteti magát az árbochoz. Erről most is írtam egy kis szöveget, ami arról szól, hogy Odüsszeusz meglepődött, hogy a sziréneknek nem csak a hangjuk csábító.

– *A gimnáziumban ezt előadták?*

– Elő.

– *Ki volt a szirén?*

– A fő szirént úgy hívják, hogy Varga Erika, aki utána színművészetire is ment, most pedig tanár Szegeden. De én valahogy soha nem igazán kötöttem össze a két dolgot, számomra az irodalom az volt, amit olvasni kellett, s az nem volt olyan szórakoztató, mint az, amit én magamnak írtam. Úgy gondoltam, hogy ennek a két dolognak igazából nem sok köze lehet egymáshoz! Így aztán a kötelező olvasmányokat se nagyon olvastam el. Kivéve első előtt az *Odüsszeiát*, azt precízen végigolvastam nyáron. Emiatt a hozzáállás miatt olyan hármás-négyes voltam magyar irodalomból. Viszont amikor valamit nem olvastam el, akkor büntető fogalmazást íratott velem az osztályfőnökünk és egyben magyartanárnk.

– *Ki volt az?*

– Pipicz Imrénének hívják. Ezeket a büntetőket mindig föl is kellett olvasnom, és iszonyú jókat szórakozott rajtuk az osztály. Várták, hogy mikor büntetnek meg újra, merthogy akkor megint született egy olyan dolgozat, amelyet fölolvastam és jókat lehetett rajta röhögni. És mint amikor a legjobb falatot a kaja végére hagyja magának az ember, én mindig a fogalmazást hagytam a napi tennivalók végére, mert tudtam, hogy azt hulla fáradtan is szórakoztatóan meg tudom csinálni.

– *Milyen volt a KISZ?*

– Nem hagyott bennem különösebb nyomot. Nem tudom, de valami hülyeséget csináltunk egyszer a KISZ-szel kapcsolatban. Ki akartunk lépni vagy mit tudom én. Vagy írtam a KISZ-titkárnknak valami olyan beszédet, ami tele volt poénnal, és akkor ebből volt valami balhé. Már nem emlékszem.

– *Hányan voltak az osztályban?*

– Harminc körül talán, vagy huszonvalahány. Jó létszám, többségben lányok. Fiúk talán heten-nyolcan lehettünk.

- Volt irodalmi színpad, vagy a színdarabot az osztály adta elő?
- Az osztály.

– És hogy történt, hogy utána gépészetet választottál?

– Hát éppen azért, mert az irodalom számomra annyira halott dolog volt, hogy különösebb élvezetet nem okozott. Azt hiszem, hogy valószínűleg itt van valahol az irodalomtanításnak a rákfeneje, hogy olyan dolgokat tanítanak a gyerekeknek, ami nem az életkoruknak megfelelő. Tehát ha azt a képességet és íráskészséget, ami nálam működött, azzal az irodalommal valamiképpen az alkotás és a játék felől közelítettük volna meg, akkor elképzelhető, hogy egészen más irodalomképem alakul ki. De mert egyszerűen arról volt szó, hogy az irodalom kötelező olvasmányok és a nem mindig szórakoztató olvasmányok halmaza, aminek nem sok köze van a játékhoz meg a szórakozáshoz, eszembe nem jutott volna, hogy ezzel foglalkozzam. Az életkornak megfelelő kreativitás hiányzott az irodalomból, az irodalom tanításából. Ott volt ellenben a matematika, amihez olyan kreativitás kellett, hogy én képes voltam hetekig gondolkodni egy feladat megoldásán. Akkor vezették be a fakultatív rendszert, amelyben főlkészülhetett több óraszámban az ember a felvételre. Én szinte gondolkodás nélkül matematikára meg fizikára mentem. Az érettségim már közös érettségi-felvételi volt, úgy emlékszem, mindkét tárgyat ötösre csináltam meg, és simán fölvettem a műszaki egyetemre, és elvittek előfelvételis katonának.

– Téged? És mi voltál? Gyalogos?

– Harckocsizó. Amikor megvolt az egy hónapos kiképzés, mindenkit fősorakoztattak az alakulótérre, és onnan névsor szerint beosztották az embereket. Én ott maradtam egyedül a placcón. És nem tudtam, hogy most akkor lőszer lett belőlem, vagy mit akarnak velem csinálni? Mondták, hogy én kimaradtam, tehát nem osztottak be sehova se. Kiderült, hogy összecserélték a papírjaimat egy szívbeteg sráccal, akit meg beosztottak valahova. De ezen nem korrigáltak, úgyhogy engem akkor beosztottak raktárosnak, a többiek alsógatyáit meg a ruhákat kellett cserélni meg mosodába vinni – hálás feladat. Vagy hadgyakorlaton nekem kellett szétosztani a lőszeret, kézigránátokat, vagy éppen a harckocsilőszeret a teherautóról lepakolni.

– Ez hol volt?

– Ez itt volt Somogy megyében, Nagyatádon. Akkor volt itt egy nagyon komoly, úgy nevezett elsőlépcsős laktanya. Ami azt jelentette, ha katonailag gond van, akkor innen kellett azonnal indulni.

– Az mit jelent? Ha olvassa egy mai fiatal, mire gondoljon, amikor ezekhez a szavakhoz ér: *hogyhá gond van?*

– Éppen ezzel akartam folytatni. Hogy voltak az állományban olyan tiszték, akik '68-ban bevonultak Csehszlovákiába, kint tevékenykedtek, mint az ellenforradalom elleni magyar haderő.

– És akkor ti tudtátok, hogy Nagyatádról hány óra alatt vonulunk be Rómába?

– Igen, mondtak ilyeneket.

– Mi volt az ellenségkép?

– Mit tudom én! Jönnek a japánok bombázni. Mindig volt valami ilyen. Kitalálták, hogy most megtámadtak az amerikaiak bennünket, és akkor fölrajzolták a térképre, hogy itt már ennyi és ennyi bajtársunk elveszett. Gondoljunk bele, így szították rendesen az

emberben ezt a hangulatot. De volt, amikor személyesen éltem át ugyanezt. Például, mikor a Bakonyban harcászokdtunk. Mivel nekem raktárosként éppen akkor semmi munkám nem akadt, azt mondták, hogy na, öcsém, akkor te leszel a diverzáns! És akkor én voltam az egyik leküzdendő feladat, és jó néhányszor földhöz vágta a többiek, mert jöttem rám vagy tízen, elkaptak mint diverzánsot, átmentek rajtam, szóval leküzdöttek, és mentek tovább. De volt olyan feladatom is, a mai napig látom magam előtt, hogy amikor jöttek a harcokcsik, egy kötéllel ki kellett húznom az útra az aknákat, ez is egy harcászati akadály volt. És akkor a tankok megálltak! Emlékszem, én egy félméteres kis fenyő mögött bújtam el. Kaptam három darab babkonzervet, mint védekezési eszközt, a harcokcsik ellen. És akkor megálltak a tankok, mert meglátták az aknát, amit kihúztam eléjük. A zsinór egyből a fenyőfa mögé vezette a figyelmüket. Leállították a motorokat, még ki is hallatszott, ahogy rádión beszélgetnek, majd az összes tank rám állította a csövét. Mondom, jól van, biztos megvan a helyzet, és mennek tovább. Ehelyett elkezdtek lőni! De azt én nem tudtam, hogy vaklőszerrel. Úgyhogy a három babkonzervet hátrahagyva futottam befelé az erdőbe.

– *Ilyen közélről még a vaklőszer is veszélyes...*

– Persze. És mekkorát szól egy tank! Az első napokban, emlékszem rá, fél borjúkat akasztottak ki a fákra, és azokba lőttek bele harcokcsival, hogy nézzük meg, milyen hatásos a lőszer. Meg a géppuska is.

– *Milyen hatása volt?*

– Hát leírhatatlan! He-he. Amikor először meghallottam a tankot, hogy mekkorát durran az ágyúja, én hasra vágtam magam. Kidőltem azonnal a sorból. A miénk olyan laktanya volt, ahová nagyon sok sittest behozták, ez volt a koncepciója a laktanyánknak. Nap mint nap mentek a bicskázások, vagy olyan dolgok, hogy számíthatott az ember arra, hogy éjszaka a nagylábujját összekötik a farkával, és bedugnak egy égő papírdarabot a lábujjai közé. Ezek napirenden voltak. Nagyon kemény kiképzés volt. Azzal kezdődött az öreg katonák között való elhelyezkedés, hogy bejöttek az öregek és kivágták az ablakon a kályhát. Olyan fizikai terror volt, hogy az valami hihetetlen. De aztán valahogy túléltem. Kapartam a naptárban a napokat, ahogy fogytak. Ezzel tudtam lélekben megtartani magam, meg körülbelül írtam ötszáz levelet azalatt a tíz hónap alatt. Folyamatosan leveleztem, aminek köszönhetően persze folyamatosan nyomnom kellett a fekvőtámaszokat, amikor megjött a posta.

– *Miért?*

– Egy levél egy fekvőtámasz, kettő már négy, három már kilenc. Ezzel szórakoztatták magukat az öreg katonák.

– *Volt rangjuk?*

– Tizedes, szakaszvezető, ilyesmik voltak.

– *Volt valami neve ennek az ezrednek?*

– Nem tudom, hogy mi volt a neve. Az az igazság, hogy nem igazán akartam én ebben benne élni.

– *Nem is kaptál rangot, mikor leszereltél?*

– Nem, nem. Sima honvédként jöttem ki. Nagyon furcsa volt, hogy amikor bevonultunk, akkor személyvonattal hozták le Pestről Nagyatádra, ami déltől, azt hiszem, este kilencig jött. Már azt hittem, hogy valahol Jugoszláviában járunk, ennyit nem lehet utazni egy országon belül! Amikor megérkeztünk, név szerint fölpackoltak bennünket, tizünket egy teherautónak

a hátuljára és bevittek a laktanyába. Amikor leszereltünk, ugyanez a tíz ember ült a teherautó hátulján, de akkor épp a hajnali sötétségben hoztak ki az állomásra bennünket. Akkor úgy éreztem, hogy el se telt az egy év, csak fordultak velünk, hoztak-vittek bennünket. Valami olyan élettér ébredt bennem, hogy mindent akarok, de azonnal, amit egy év alatt elmulasztottam. És mindenben mást. Fordítva hordtam a farmernadrágomat. Hátul volt a slicc. Akkor növesztettem meg igazán először a hajam, hátközépig ért. Bevadultam egy kicsikét. Ja. Nyár végén, augusztus végén vonultam be, és azt hiszem, valamikor augusztus elején szereltem le.

– *És jött a műegyetem?*

– Rögtön jött a műegyetem, ahol tovább tartott ez a vadító hangulata az embernek. Kollégiumban laktam, Münnich Ferenc Kollégiumnak hívták, azt hiszem. A Petőfi híd budai hídfőjénél, jobbról volt a kolesz, most újították föl. Az utcával párhuzamos, nagyon hosszú épület. Próbálgattam tanulgatni, de ugyanazt éreztem, mint a gimnáziumban, ott már olyan pacákok voltak körülöttem, akik már számítógépen dolgoztak akkor. Én meg még nem is látam számítógépet! Úgyhogy itt megint egy iszonyú versenyfutásba kellett volna kezdeni, de úgy éreztem, hogy ez már nem az én dolgom, ezt én már nem akarom csinálni. Azért belevettem magam a tanulásba, nagyon sokat tanultam térgeometriából, s a többiből is próbáltam fölhozni magam. Félévkor levizsgáztam, de akkor elfogyott a szufla belőlem, és azt mondtam, hogy ezt nem. Nem tudom tovább csinálni. Ráadásul elkezdtem egyre jobban rálátni az életemre, hogy mi az én dolgom, ki vagyok én, és miket csinálok. És hát csavarokat rajzolgatni, úgy gondoltam, hogy nem igazán az én dolgom. Volt az egyetemnek valami lapja.

– *A Jövő Mérnöke?*

– Nem tudom, egyetemi lap, ahova leírtam egy-két esti bulinak a hangulatát. Meg nagyon vitatkozás csávó voltam akkoriban, mindenkivel leültem és kiforgattam a gondolataikból az embereket. Mindebből az következett, hogy egy szép tavaszi délelőtt bementem a tanulmányi osztályra, és azt mondtam, hogy kérem az indexemet. Merthogy abból a bizonyos geometriából, az volt a buktató tantárgy, a második évben következett volna gyakorlat, és oda a fölvevő embereknek csak a hetven százaléka fért be. Harminc százalékot le kellett morzsolni. Tudtam, hogy engem nagyon le akarnak morzsolni. A legtöbb gyereknek valamilyen mérnök volt az apja, pályán voltak családilag is. Bulizni is én jártam a társaságból legtöbbet, nyilván voltak információk erről is.

– *Hol buliztatok?*

– Az E-Klubban. Akkor millió-egy házibuli volt Pesten, ezekre a helyekre jártunk el. Akkor szoktam rá a dohányzásra.

– *Új világ volt a pesti est?*

– Teljesen új. Nagyon-nagyon rossz volt eljönni onnan, nagyon hiányzott, de egy fél év múlva teljesen elmúlt. Már nem is emlékeztem arra, hogy kell közlekedni Pesten, rögtön elfelejtettem. Volt egy csoporttársam az egyetemen, aki szintén akkor hagyta ott, velem együtt, Paczolay Bélának hívják, filmrendező lett, egyedül róla vannak információim abból a társaságból.

– *Szegedre mentél. Hogy választottad?*

– A műegyetemen a matek–fizika mellett voltak olyan tantárgyak, mint a filozófia, pszichológia, és láttam, hogy engem inkább ezek a humán dolgok érdekelnek. De mivel márciusban történt, hogy föladtam az egyetemet, már nem éreztem magamban annyi kakaót, hogy fölkészüljek akár magyar szakra, akár filozófiára. Úgy voltam velem, hogy a matekfölvételit, azt biztosan meg fogom tudni csinálni, meg is csináltam. Kezembe vettem

egy kis katalógust, és végiglapoztam, hogy milyen sulik vannak. Addigra a szüleim már Cegléden laktak, és Cegléd–Szeged, ez nagyon könnyen járható vonal volt. Könnyebben, mint mondjuk Cegléd–Pécs, vagy bármi más. Édesapámmal mentünk Szegedre, mikor felvételizni kellett. A felvételin föltek egy kérdést, hogy mondjon speciális négyszögeket. Addigra én már integrálszámítástól kezdve mindent tudtam a műegyetemen, és egyszerűen nem értettem, hogy mi ebben a ravaszság, hogy speciális négyszög. Csak annyit kellett volna mondanom, hogy négyzet vagy téglalap. De én nem számítottam már ilyen alacsony szintű kérdésekre, minekutána gúlát döftem gömbbe a térábrázoláson. Így aztán majdnem nem sikerült a felvételi. Túl sokat tudtam ahhoz képest, amennyit kérdeztek tőlem.

– *Ez a szegedi tanárképző? Akkor már Juhász Gyulának hívták?*

– Igen. Emlékszem, hogy a felvételin valaki kinyitotta az ajtót, én segítőkészen el akartam kapni a papírlapot, amelyet le akart vinni a huzat, és a megrántott papírlappal elvágtam a tanár kezét. Ez volt a beugró. De mit is akartam még elmondani a műegyetemről? Még volt valami... Ja, igen! A számítógépes esetem. Voltak ezek a magnószalagos tekercesek, akkor még ezzel működötték a számítógépeket. Én odáig jutottam el, hogy egy végtelen faktoriális programot föl tudtam írni, és ráengedtem a nyomtatóra. A végtelenségig kiírta a számok faktoriálisait. Le kellett állítani a rendszert, és onnantól kezdve nem engedtek be a számítógépterembe. Ennyit tudtam mutatni, hogy ennyire vagyok képes. Attól kezdve valahogy nagyon-nagyon ellenségeimmé lettek a számítógépek. Az első 286-os számítógépetem úgy vásároltam meg, hogy előtte hozzá kellett szoknom, hogy tudok én ember módjára is bánni a géppel. A műegyetemen megint e nem tudásommal szembe-sítettek. Olyan tudást feltételeztek rólam, hogy tudok programot írni, tudok mindenféle számítógépes nyelven beszélni. Közben meg nem! A főiskolán végre elkezdődött egy viszonylag könnyebb élet. Kiderült, hogy amit az egyetemen fél év alatt tanultam, abból én a diplomáig simán megélek a főiskolán. És elkezdtünk tanulni pszichológiát is. Ha jól emlékszem, harmad- vagy negyedévben átjártam az egyetemre filozófiát hallgatni.

– *Az indexedbe is bekerült?*

– Nem, csak magánalapon. Különórákon elkezdtem angolt tanulni. Szegeden találkoztam először azzal, hogy a korombeli srácok között vannak, akik hasonlóképpen gondolkodnak és írnak, és az írásaikért még pénzt is kapnak. Akkor volt ott a harmadkoros társaság, Kurdy Fehér Jancsi, Darvasi Laci, Háy Jancsi, Csuhai Pista, Szijj Feri, Hévízi Ottó, Takács Jóska, Meggyesi Gabi, Fuchs Lehel, Balog Jóska és Ágnes is. Az írás igazából akkor kapcsolódott be az életembe, és ekkor kezdtem el irodalmat az írás felől olvasni. Ami honoráriumot kaptam, abból azonnal Pestre utaztam, két nagy sporttáskával végigjártam az antikváriumokat. Volt úgy, hogy hetekig ki se mozdultam otthonról, folyamatosan olvastam.

– *Ez az otthon mit jelent?*

– Ez az otthon egy albérletet jelentett.

– *Hol? Újszeged, régi Szeged?*

– Óh! Újszeged, Alsóváros, Felsőváros. Körülbelül húsz helyen laktam.

– *Végiglaktad Szegedet? Melyik a legemlékezetesebb hely?*

– A Rózsafa kocsmá mellett volt, udvari lakás, ahol cserépkályhával fűtöttünk. Téli időszakban, hárman laktunk ott, valamelyikünknek mindig otthon kellett maradnia, hogy fűtsön, ne fagyjon meg minden körülöttünk. Érdekes tapasztalatok gyűltek... Három hónapig lakhatunk ott. Először azt mondták, hogy tovább, de arra kellett nekik a pénz, hogy a gázfűtést

bevezessék, s amikor együtt volt, minket kirúgtak. Egy másik helyen egy hónapig laktunk, ott arra kellett a pénz, hogy kitapétázzák a lakást, és akkor onnan is elküldtek. Nyomasztó, lelakott helyek voltak. Aztán persze beköszöntött a panellakásban való élés is, ami tőlem, alföldi gyerektől, elég messze állt. Annyi érdekessége volt, hogy végre messzebbre elláthattam, mint az orrom, és hajnalonta megnéztem a napkeltéket a keleti fekvésű ablakomból.

– *Szegeden elég vad élet volt, nem? Rengeteg kocsmá...*

– Eléggé vad élet volt. Rengeteg kocsmázás, valahogy úgy tűnt, hogy ez az írói élethez igencsak hozzá is tartozik. Vagy nem is az íróihoz, az értelmiségihez. Mindig sörök mellett találkoztunk. Nagy dumák, sztorizások, tulajdonképpen azt hihette az ember, hogy így kell élni, vagy így érdemes.

– *Melyik volt a kedvenc kocsmád?*

– Volt egy hely, ahova nagyon szívesen jártunk, mert szinte éjjel-nappal nyitva volt, valahol Rókuson, az Öreg ház. Tényleg úgy nézett ki, hogy az összedőlés fenyegeti az épületet. Valószínűleg aki megvette, még az utolsókat ki akarta belőle venni, és berendezett egy kocsmát. Bármikor bejöhet az ablakon a markoló, olyan hangulata volt a helynek.

– *Mit ittatok?*

– Sört. Szinte csak sört ittunk. Akkor még jó volt a magyar sör.

– *Attól elég nehéz berúgni, sokat kellett meginni?*

– Sokat. Voltak nagy házibulik, voltak helyek, amikről tudtuk, hogy ott örökké házibulik szerveznek, mentünk egyik helyről a másikra. A vége felé már a főiskolára se nagyon jártam be, mert szerettem sokáig aludni, tízig-tizenegyig, és olyan céltalanná vált az egész. Akkor éreztem, hogy én most itt valamit nagyon másként szeretnék már megint csinálni. Érdekes volt persze az a kocsmavilág meg az örültködés, de kezdett egyre jobban elegendem lenni belőle, nagyokat hallgattam. Úgy éreztem, hogy már megint mellémentem. Amikor csillagász akartam lenni, nem lett belőle semmi. Mellémentem a műszaki egyetemmel. Megint úgy éreztem, hogy ez a világ se igazán az én világom. Ennek ellenére a főiskola után elmentem tanítani. De az se volt az én világom. Aztán jött az újságírás, abban is eltöltöttem tizenhét évet, de igazán az se volt az enyém. Bár akkor már az írás különböző műfajaira próbáltam válaszokat találni.

– *Főiskolás korodban kezdted publikálni?*

– Igen, a *Szegedi Egyetemen*, aztán az országos sajtóban. A *Magyar Nemzetnek* volt egy hétvégi rovata, Eszéki Erzsi szerkesztette, ott jelentek meg verseim. Aztán jöttek más lapok is, általában minden szerkesztő úgy tartotta, hogy az ő felfedezettje vagyok.

– *Akkor még napilapok is közöltek verseket...*

– Szinte mindegyik. És volt a *Harmadkor* című folyóirat, amit ott szerkesztettek Szegeden. És csináltunk füzetsorozatokat is, *Fagy*, *Szövegek*. Meg xeroxozott, húsz-harmincoldalas, írógéppel írt füzeteket adtunk ki. Ez volt a *Narancs-szív szonett*, Háy Jancsi és Fehér Jancsi ötlete.

– *Nekem abból van is.*

– Nekem is van itt a polcon néhány. Múltkor mutogattam fiatalembereknek, hogy ez volt a múlt. Azt mondták, hogy manapság is adnak ki ilyen rossz minőségű füzeteket, csak azokban nagyon dilettáns cuccok jelennek meg.

– *A szegedi alapembereket megismerted főiskolás korodban? Ilia Mihály? Baka István?*

– Baka Pistával az ismeretségünk inkább a sajtóházas munkához kapcsolódott. Misi bácsit én akkor még nem ismertem. Névről persze ismertem mindenkit, de nem kapcsolódtam bele az irodalmi életbe, nem kötöttek személyes kapcsolatok. Nem akarok ekkorát ugrani, csak az érthetőség kedvéért mondom, amikor befejeztem a főiskolát, és nagyon nem tudtam mihez kezdeni, akkor éreztem először, hogy nem akarok semmi mást csinálni, mint írni. Semmi más nem foglalkoztat, mint az írás. Ebből aztán az lett, hogy megint olyan munkahelyekre keveredtem, amelyeknek semmi közük nem volt ehhez. De a főiskolán elindult valami, ott kezdtem el azzal foglalkozni, hogy a verseknek milyen formájuk legyen. Nem volt nekem ehhez olyan előképzettségem, mint azoknak, akik magyar szakon végeztek, meg ezzel foglalkoztak. Én nem kapcsoltam össze ezeket a tudásokat az írással.

– *A főiskolán nem frocliztak, hogy verseket publikálsz matek szakos létedre?*

– Nem, sőt kuriózumnak számítottam. Emlékszem rá például, hogy Szendrei János professzor úr, ő volt a főigazgató akkor a főiskolán és ő tanított nekem algebrát, nagyon sokszor külön is elbeszélgetett velem arról, hogy olvasta a *Szegedi Egyetemen* egy versemet vagy a prózámot, és hogy ő is az olyan reálgondolkodású emberek közül való, akik alapvetően human értékeken nőttek föl. Nagy ázsiója volt ezek között az emberek között annak, hogy írok. Megtapasztalhattam, hogy a munkáimon szórakoznak a többiek, szeretik, magyarul szólva. Elkezdett kialakulni bennem annak a lehetősége, hogy az íráson keresztül valamiféle párbeszédbe foghatok a környezetemmel, és onnantól kezdve nagyon izgalmas lett minden. Akkor kezdtem el nagyon erős tempóban olvasni. Hihetetlen intenzitással vonultam végig a klasszikus irodalmon, meg persze a kortárson is, mert az is borzasztó izgalommal töltött el, hogy mások ezt hogy csinálják. Megpróbáltam mindenféle fórumokon szerepelni. Elküldtem a *Kortársnak*, Zalán Tibinek, aki visszaírta, hogy még nem elég érett ez a bor. Aztán azzal kellett szembesülnöm, hogy nem nagyon tudtam publikálni a verseimet, míg a többieknek sikerült az úgynevezett magas irodalmi helyeket is bevenni. Emlékszem rá, Makkosházán laktam egy albérletben, és sétáltam hazafelé egy tavaszi délutánon, és kimondtam magamban egy mélységes belső kívánalmat, azt, hogy én prózát akarok írni. Onnantól kezdve ráálltam a prózára, és az a fajta beszédmód minthogyha jobban feküdt volna a folyóiratoknak, azokat inkább közölték. De onnantól kezdve meg az volt a bajuk, hogy a verset úgy írom, mintha prózát írnék, a prózát meg úgy, mintha verset. De én ezt nem igazán tartottam értelmezhető problémának.

– *Ez újítás?*

– Mondjuk igen, he-he.

– *És még elmentél tanítani. Haza Ceglédre?*

– Igen. A főiskola alatt Cegléden laktam nyári szünidőben, a szüleimnél, és olyankor mindig kellett az embernek valami munkát találni. Sportnapköziben vezettem foglalkozásokat, és egyre jobban megismerkedtem a ceglédi közeggel. Főiskola után először elmentem a művelődési házba dolgozni, ahol az első napon az volt a dolgom, hogy a telefonkönyvből címeztem a borítékokat és bélyegeket nyaltam rájuk. Már első nap azt mondtam, hogy hú, nagyon furcsa lesz ez a dolog már megint. Akkor indult be az ország első polgári kaszinója Cegléden, ott is dolgoztam valamicskét, programokat szerveztem, meg hasonlóban vettem részt. De igazából ahhoz se volt sok közöm. És akkor egyik nap kivettem a rengeteg túlórámat, és egy hónapot nem dolgoztam, közben fölmondtam, és elmentem a mozihoz dolgozni. Ott azzal fogadtak, hogy az lesz a munkám, hogy föl kell

járni Pestre filmeket nézni és kiválasztani, hogy miket hozzanak le. Ez végre ideális munka lesz nekem! De azzal indult a dolog, hogy amíg nincs fölutazás, be kell állni jegyet szedni, meg a pénztárba jegyet árulni. Fölutazás meg sose lett. Ó, mondom, ez már megint nem az én dolgom lesz, és otthagytam a mozit is.

– *Mi volt a mozi neve?*

– Biztos Vörös Csillag. Vagy Fáklya. Akkor mentem el tanítani. Merthogy korábban gyakorló tanításokon vettem részt, és nagyon sokan azt mondták a tanárok közül, hogy én nagyon jó tanár lennék. Ez annak volt köszönhető, hogy próbáltam arra figyelni, hogy tényleg meg tudjam tanítani azt, amiről beszélünk. Egy tanítási óra 45 perce alatt az óravázlat második soráig jutottam el, mert láttam, hogy nem értik, megálltam és magyaráztam meg érzékeltettem; ezt nevezték tanításnak. Közben kitaláltam magamnak egy módszert, hogy hogyan kell tanítani: úgy kell elmondanom mindent, mintha én is most hallanám először, és így az érthetőségnek egy bizonyos bizalmas fokára tud lépni az ember. És ettől valahogy elkezdett működni a dolog. Korrepetálásokat is vállaltam, s elkezdtem a tanítás módszertanával foglalkozni, még tanulmányt is írtam belőle. De aztán kiderült, hogy a tanítás nem más, mint egy évente megismétlődő, periodikus rendszer, és egy idő után már megint nem a kreativitásom dolgozik, pusztán egy föl-épített rendszert működtetek. Az első év úgy telt, hogy olyan órákat tartottam, mintha színházat csináltunk volna. De amikor a második évben újra ugyanezt a feladatot kellett megoldani, és egy nap négy darab fizikaórát tartani, és ugyanazt elmondani, akkor nagyon végezet jártam a tanításban. Közben úttörőcsapat-vezetőnek akartak megválasztani, mert ugye nem sok férfi dolgozott az iskolákban. Legyek benne a mozgalmi életben! Ráadásul egy másik szálon is megindult az örület, újra el akartak vinni katonának. Először megjelent a városban valami homályos belbiztonsági tiszt, aki engem keresett mindenütt. Utána megfélemlítettek azzal, hogy újra elvisznek katonának, mert fél év még hátravan a kötelező másfél évből. És egyszer csak jött az állambiztonsági tiszt, becsöngetett a lakásunkba, és arra kért, hogy jó lenne, ha találkoznánk havonta, és mondjam el, hogy mit észlelek körülöttünk. Én halálra izzadtam magam, életemben először találkoztam a történelemmel. De elzavartam. Remegtem a félelemtől, igazából nem tudtam, hogy mit csinállok.

– *El is ment?*

– El. Ez '88-'89 környékén volt, amikor ezt már viszonylag komolyabb következmények nélkül megtehettem, gondolom én most. Akkor nem tudtam, hogy ez hogyan működik. Nem az én karakáságomról beszél ez a történet, hanem arról, hogy ez volt az első reakcióm. Alighanem a katonaságtól való félelemmel akartak sakkban tartani, merthogy úgy érezték, ez az én gyengém, hogy nem bírom elviselni azt a közeget. Ugyanis megkerestem azt a katonatisztet is, aki közben Cegléden mindenhova elment és mindenütt érdeklődött utánam. Mindig mindenütt akkor volt ott, amikor én nem, iskolában, orvosnál, a mit tudom én hol. Egy fantom járta a várost, akiről nem tudtam semmit. Volt egy katonatiszt haverom, megkértem, tudja meg, hol van ez a csávó! És fölön csíptem, elvittem sörözni, elmagyaráztam neki, hogy értse meg, hogyha engem bevisznek, én elkezek lövöldözni. Csapdába került ember fenyegetőzik így. Lövöldözés vagy elfelejtenek! Ennek ellenére megkaptam a behívómat. Azt hittem akkor, hogy ezzel vége az életemnek. Nagyon-nagyon erősen elgondolkoztam rajta, hogy nemcsak azzal kerültem csapdába, hogy nem találom a helyem az életemben, de még a világ is szorít rajtam egyet. Aztán nem lett a behívásból semmi. Lehet, hogy még most is megvan a fiókomban, eltettem ezt a behívót.

– *Hogy intézted el, hogy ne kelljen bevonulni?*

– Életemben akkor kértem először édesapámat arra, mert ő a pártban dolgozott, hogy valamit tegyen értem, tegyen valamit annak érdekében, hogy békén hagyjanak. De lehet, hogy nem is kellett semmit tennie, már nem tudom. Egyszer kaptam egy levelet, hogy ekkor és ekkor jelenjek meg a Pest Megyei Hadkiegészítő Parancsnokságon, ahol kihúztak valami listáról, alá kellett írni egy papírt, és utána nem akartak többet katonának vinni. Lehet, hogy a szegedi évekről is van néhány följegyzés ezekben az őrzött dokumentumokban, de én nem nagyon vagyok rá kíváncsi. Hál' istennek én megúsztam azt, hogy ez komolyabban belemaradjon az életembe, és egy életre szóló ellenségtudattal nézzek bizonyos emberekre.

– *Ott voltál Cegléden, tanítótól, aztán csak úgy eljöttél?*

– Anyyira lehetetlennek éreztem, hogy már megint nem az én életemet élem. És persze egyedül éreztem magam, tele voltam szorongással, és ezt hogy máshogy tudtam volna föloldani, minthogy piáltam. Voltak olyan esetek is, már tavaszodott, hogy este fölültem a vonatra, lementem Szegedre, hajnalig buliztunk, visszajöttem, és a kínok kínját kiállva megtartottam az órákat. Akkor néztem szembe azzal, hogy én ezért a továbbiakban nem tudom vállalni a felelősséget, hogy én ezt így csináljam. És akkor egy este, mindentől csordultig telve fölültem egy vonatra és lementem Szegedre. Ott aludtam egy barátomnál, Fehér Jancsinál.

– *Kurdy Fehér?*

– Igen, ő még akkor lent volt. Meg lent volt a Solymosi Bálint is Szegeden, Balog Jóska. Kivettem egy albérletet, és másnap föl hívtam az igazgatónőt, hogy ne várjon. Bár egy hét múlva Szegedre jött az osztályom kirándulni, mert osztályfőnök is voltam, de már nem én vezettem őket. Az igazgatónő kérte, hogy menjek vissza, még legalább ezt az egy hónapot húzzam le. Mondtam neki, hogy ide figyeljen, annak örüljön, hogy idáig kibírtam! Hogy nem az egész félét kellett valaki mással helyettesíteni. Én többet nem vagyok hajlandó ilyenféle kompromisszumra. Hát az utolsó fizetésemért még be kellett mennem az iskolába, de az olyan volt, mintha korbáccsal vertek volna végig a szemükkel az emberek.

– *Szegeden hol vettél ki kéglit?*

– Az Oltványi utcában, egy régi nagy háznak a cselédszobáját. Azt hiszem, hogy voltál ott nálam. Egy nagy kapualjon kellett bejönni, az állomás utcájából nyílt, a Mátyás-templom mellett.

– *Igen, így emlékszem. Arrafelé, a Mátyás térnél lakott Ács János is.*

– Ott megkönnyebbültem, és úgy éreztem, hogy megint új életet tudok kezdeni, és ennek a lendülete vitt előre. Munkám nem volt, elvállaltam mindent, amit lehetett. Ekkor '89-et írtunk. Volt, hogy elmentem egy kis kerti munkára, vagy a tévébe szerkesztő asszisztensnek. Bíró Zoltánnal csináltam interjút. Fogalmam nem volt, hogy milyen politikai környezetben vagyok benne. Föltettem neki hat kérdést, amit az egyik ismerősömtől szedtem össze. Megkérdeztem, hogy mit kérdeznél Bíró Zoltántól... Így született meg az első interjúm, próbainterjú volt a *Délmagyarországnak*. Akkor néztem meg, hogy mi az a jegyzet egyáltalán, mert azt is kellett írni. Körülbelül egy hónap múlva már a *Délmagyarnál* dolgoztam mint újságíró, nem sokat lébecoltam ilyen tévészerkesztői munkákkal.

– *Akkor ki volt ott a főszerkesztő?*

– Sz. Simon István, így hívták, azt hiszem. Sulyok Zsóka volt a fő pártfogóm, aki segített beilleszkedni ebbe a közegbe.

– *Könnyű volt beilleszkedni?*
– Könnyű volt, mert azt gondoltam, hogy én otthon vagyok azon a helyen, ahol olyan emberek élnek és dolgoznak, akik írnak. Már konkrétan egy olyan közegben voltam, ahol nem tanítani kellett, nem kertet ásni, hanem az emberek, ahogy én is szoktam, ültek az íróasztalnál és írtak.

– *Milyen rovatba kerültél?*
– Hát nyilván, azt hiszem, a kulturális rovatba.

– *Nem belpolitikai?*
– Nem. Nem, ott csak a próbainterjú készült.

– *Megjelent egyébként?*
– Meg. Akkor nagyon otthon éreztem magam! Ráadásul háromszor akkora fizetést kaptam, mint az iskolában, rövid ideig a helyemen éreztem magam abban az időben. Élveztem a társaságot, a sajtóház levegőjét, a büféjét, hogy tárcákat írok, és napi több mint tízezer példányban kinyomtatják, egyszeriben olvasóim lettek. Nagyon sok olyan újszerűség jött be a képbe, amivel jól el tudtam tölteni az időmet. Akkoriban jelent meg az első könyvem is, 1993-ban. Négy éven át albérletből albérletbe költöztem, ugyanúgy járva a Canossát, mint előtte. És akkor egyszer csak meghaltak a nagyszüleim. És azt a pénzt, amit a jászkarajenői házukért fizettek, a szüleim ideadták nekem. De hát az egy kis falusi ház volt, annak az árából Szegeden nem lehetett lakást venni. Hitelt vettem föl, harmincszázalékos törlesztőrészesre, és így tudtam bérleti jogot vásárolni. Ami az úgynevezett elvi cserét jelentette: a panellakás tulajdonosa kinézett magának egy megfelelő ingatlant, amit én megvásároltam, és azt elcseréltem az övére. Na már most, a neki megfelelő egy domaszéki tanya volt. Úgyhogy nekem nagyon sokáig a személyi igazolványomba be volt írva, hogy Domaszék. Domaszéken, a tanyán laktam egy hónapig. Tehát vásároltam egy tanyát, és azt elcseréltem a Csongrádi sugárúti panellakásra, ami temetőre nézett.

– *Az ötödiken. Ott aludtam, ha Szegeden voltam. Azt szerettem, a temetőre nézni.*
– Nagyon csendes hely volt. Édesapám lepődött meg ezen a legjobban. Én nem mondtam nekik a temetőt, de másutt nem tudtam volna lakást venni. Ez a másfél szobás, negyvenhét négyzetméteres lakás nagyon jó lesz, mondtam neki. És zöldövezet! Ah! És amikor eljöttek egyszer meglátogatni, hoztak nekem egy tévét is, megálltunk, és mondtam, hogy ez az a ház. Apám nézi, hát igen, ez valóban zöldövezet. Ott laktam három éven keresztül, körülbelül 1996-ig. Ami megint csak kalandos idő volt, másfelől nem tudtam betelni azzal az érzéssel, hogy nem kell tovább költöznöm. Elementáris élmény volt, hogy van egy zug, ahová a világ idegensége nem tehet be a lábát. Hogy van egy hely, ami az enyém, mert-hogy utána meg tudtam vásárolni a lakást az önkormányzattól. Van negyvenhét négyzetméter a világban, ami az enyém, itt van, nem másé, nem kell fizetnem érte. És aztán persze rengeteg buli volt nálam, jöttek a pesti ismerősök is: Németh Gabi, Garaczi, Tita, Jánossy. Ez a negyvenhét négyzetméter úgy volt berendezve, hogy öt-hat embernek legyen benne fekvőhely. Franciaág, kihúzható kanapé.

– *És te hol laktál? Mert mikor én ott dekkoltam, úgy emlékszem, hogy soha nem fordultál elő.*
– Volt egy külön dolgozószobája is a lakásnak! És abban is volt még egy ágy, és ott is lehetett lakni. Annyira el voltam szeparálva, hogy észre se vetted, hogy ott vagyok. És akkor egyszer csak azt vettem észre, hogy ez az újságírás is kifáradt bennem.

– Igen, akartam is kérdezni, hogy a napilapírást meg az írói írást hogyan tudta együtt csinálni?
– Az az igazság, hogy nagyon-nagyon összekeveredett ez valahol, mert a tárca, az egy köztes műfaj. Úgy akartam írni, hogy a saját igényeimnek megfelelően, ami persze egy napilapból nagyon erősen kilógott, és ennek köszönhetően, úgymond, rengeteg ellenséges olvasót is szereztem. De akik meg szerették, azok nagyon szerették. Nagyon megosztotta és megosztja az embereket, amit írok.

– Nagyon is jó, hogy ellenséges olvasót szereztél! A napilapos írás abban az időben még mindennapi kapcsolatokat jelentett?

– Igen.

– Egyszer egy tárcába én is beleírtam a vége felé, hogy aki idáig elolvasta, kap három üveg sört. És jelentkeztek érte.

– Elégé erős kontaktusban állt az ember az újságírói műfajon keresztül az olvasókkal, ami azért nem egészen ugyanaz, mintha az otthon esténként megírt novellák hónapokkal elcsúsztatott közlését vesszük. Volt egy sajtóházi és egy otthoni íróasztalom, így próbáltam különválasztani a kétféle munkát. Otthon a novellákat meg a verseket írtam, de mégiscsak ugyanazt a nyelvet használtam az egyikhez is meg a másikhoz is. És nem lehet azt csinálni, hogy napközben giccsképeket festek, este otthon pedig remekműveket. Az írásban viszont rengeteg gyakorlatot szereztem. A mai napig, ha nekem azt mondják, hogy egy négyflekkes novellát szeretnének, akkor nekem a négy flekk végén, az utolsó sorban ki van téve a pont. Tehát formai fejelemre tanította az embert, meg arra, hogy tartani kell a méreteket.

– Azokat tanítja meg, akiket érdemes?

– Valószínű. 1993-ban, '96-ban jelentek meg a novelláskönyveim, '98-ban egy tárcagyűjtemény, a *Vastag sapka*, a *Délmagyarország* és a *Pesti Szalon*, közös kiadásában. Pontosan az átmenetekről szól ez a könyv, hogy milyen átjárás van az újságírás és az irodalom között, milyen maga az újság, ahol az író dolgozik...

– A Délmagyarország is el volt már kelve, de mégis egy kis sziget volt a korabeli magyar sajtóban?

– Őrizte azokat a literátus alapokat, amelyeket még a múlt század elején teremtettek meg. A Délmagyarnak is neves írók írták a publicisztikáit, és a leghőbb vágya minden újságírónak az volt, hogy valahol egyszer megjelenjen egy könyve. Ez nagyon-nagyon lassan halt ki a magyar lapokból, nyilván annak köszönhetően, hogy indultak olyan lapok, amelyek már eleve nem erről az irodalmi alapról indultak, hanem százszázalékos bulvársajtót hoztak létre. A bulvársajtó pedig váratlanul megmutatta, hogy mennyire kelendő. Én nem akartam ezt elhinni. Nem akartam elhinni, hogy a tévében megjelenő bugyuta reklámok bárkire is hatással lehetnek, hogy el lehet adni egy mosóport azzal, hogy kék színű vagy piros. Onnan nézve ez az idiótáságnak egy olyan szintje volt, ami mára teljesen hétköznapiak számít. Olyan mértékig megbolondította az embereket ez a fogyasztói kultúra, amin én rettenetes meglepődtem.

– Egy olyan fogyasztói társadalom, amelyben elég kevés pénz jut a fogyasztásra... Az idiotizmus pedig sokba kerül, de ingyen van.

– Nem akartam elhinni, hogy az emberek agya mindezt szivacsként szívja magába, és hogy a legbizonytalanabb kölcsönökbe, adósságokba verik magukat. Nem akartam elhinni, hogy az életüket ennyire nem tudják vezetni. Nincs semmiféle élettapasztalatuk, ami alapján azt mondhatnák valamire, hogy ez jó, ez segíti az én életemet, ez pedig nem

segíti. Ebben a közegben akárcsak megtartani az olvasókat, vagy újakat szerezni, egyre lehetetlenebbnek tűnik.

– *A Délmagyarnál folyamatosan arra játszottál, hogy írói műfajokat művelhess, napilapos méreteken?*

– Így van. Volt úgy, hogy másfél-két éven keresztül irodalmi mellékleteket szerkesztettem.

– *Napilapban irodalmi melléklet!...*

– A hétvégi számokba és mellékletekbe én magam is írtam, s kitaláltam különféle sorozatokat, amelyek a könyveimbe is bekerültek. Például az *Időntúli hétméteres*, ez három kisregény, mind a hármát a Délmagyarba írtam. Vagy például az első kisregényem, *A nyugalmazott*, amely az első könyvemben van benne, szintén a Délmagyarban jelent meg először. Valóban próbáltam úgy összepasszintani a dolgokat, hogy ne a hiábavalóságnak írjak, mert ez olyan mennyiségű írás volt, hogy amellet már nem nagyon maradt az embernek kakaója rá, hogy valami mást is megírjon. Például, amikor az első nagyobbacska regényt, a *Két kézzel búcsúzik a leopárdot* írtam, akkor arra a három és fél hónapra nekem át kellett szervezni az életemet. Délelőtt otthon maradtam, és kézzel írtam egy füzetbe. Akkor éreztem meg, hogy mennyi mindent elvett tőlem az a fajta újságírás, ami nem mindig az én dolgom lett volna. Legalábbis így utólag visszatekintve. Közben próbáltam érdekesebb interjúkat is csinálni olyan kortárs művészekkel, akik közel álltak a gondolkodásomhoz, a kétségeimhez. De már a harmadik-negyedik évben világossá vált, hogy itt is, ugyanúgy, mint a tanításnál, évről évre ugyanazokkal az emberekkel kell leülnöm és ugyanazokról a dolgokról kell beszélgetnem. Lassacskán kifáradt bennem az újságíródsi. Emlékszem rá, magam is meglepődtem, hogy sok-sok átbolondozott és átmulatozott éjszaka után, amikor tényleg jókedvűen szórakozott az ember, a végén már csak ültém közöttük és éreztem, hogy az én életem innen kifelé halad. Halad, vagyis haladna valahová.

– *Emlékszem egy ilyenre. Akkor még mind a ketten soványabbak voltunk, valahol Tarjánban ültünk, folyt a buli, ültünk ott, egyikünk se szólt semmit, elég rendesen benyomtunk. Te ezeken a bulikon nagyon be is tudtál vadulni. Valaki arra jött, és ha nem tetszett neked, akkor kiment a biztosíték.*

– Hát volt, amikor koncerteket döntöttem romba, meg hűtőszekrények röpködtek. Gyakorlatilag saját magam elpusztítása helyett végeztem ezeket az érthetetlenül betyáros műveleteket. Nemrégiben olvastam egy kis esszét azokról az időkről, azt írták benne, hogy nem értik, hogyan lehetséges, hogy még mindig élek, azt lehetett gondolni, hogy egy-két könyv, és elpusztítom magam, vagy a világ idegensége okán érzett keserves szenvedés pusztít el.

– *De ez elmúlt?*

– El. Vagyis inkább csendesült. Ma már rend és tisztaság vesz körül, 1996-ban ismerkedtem meg Gabival, a feleségemmel. Az életem nagyon jelentős változása volt.

– *Ő is a lapnál dolgozott?*

– Igen.

– *Végül is hozott azért a sajtó is dolgokat?*

– Igen. Gabi vezette az archívumot. Emlékszem, volt a sajtóházban egy karácsonyi buli, ahova elhozta a két, akkor még kisgyerekét. Fogadás, a gyerekek ajándékot kaptak, és

akkor a végén mondta, hogy kilenc óra, most már a gyerekeket vinni kell haza lefektetni. Kikísértem, odakint akkor indult el a hóesés, lámpák világították a fehérséget... Nem tudtam visszamenni a sajtóházba, addig néztem őket, amíg el nem tűntek a sarkon, középen a nő árnya, oldalán a két gyerekkel. Úgy éreztem, hogy hozzájuk tartozom. Ebben így hirtelen biztos lettem. Életemben akkor éreztem először azt, hogy néhány barátomon kívül, akikkel persze nem élhetünk együtt, de ideig-óráig mégiscsak megértjük egymást, találkoztam valakivel, aki a világ legtermészetesebb módján pótolja mindazt a szeretethiányt és társhiányt és megértéshiányt, ami idáig megkeserítette az életemet. Azt nem tudom pontosan, hogy én hogyan illeszkedtem az életükbe, de onnantól kezdve lassacskán, de nagyon jelentősen, mély rétegeiben megváltozott az életem. Abbahagytam a dohányzást, például.

– *Elkezdteél úszni?*

– Hát, az úgy történt, hogy iszonyatosan forró, elviselhetetlen nyári éjszakákon lementünk a SZUÉ-ba éjszakai úzásra. Gabi nagyon szépen úszik, én meg a kis „úszógumikkal” a hasamon ott ültem a parton, lógattam a lábam a vízbe, és ez nagyon ciki volt. Jó sportos férfiak, csajok mászkáltak ott, jöttek-mentek, én meg fehér testemet mutogatva ott ülök a medence szélén.

– *A holdfényben?*

– A holdfényben. És akkor én is belementem a medencébe, kijött a víz, én meg megpróbáltam úszogatni. Először megtanultam a rendes mellúszást, vettem úszószemüveget is. Most már azért ott tartok, hogy hetente úszom. Volt, hogy heti tíz kilométert is leúsztam gyorsan. Ez azért fizikailag is nagyon jelentős változás. Megint frissnek érzem magam, és elkezdtem biciklizni is.

– *Akkor szűnt meg nagyjából a Csongrádi sugárúti lakás?*

– Igen, jött a szegedi Gyertyámos utca, '96 végén, azt hiszem, akkor lettem vállalkozó.

– *Miért is? Ezt azért mondjuk el. Az ember dolgozik valahol önfeledten, és egy reggel szólnak neki, hogy vállalkozó leszel.*

– Szólnak neki, hogy figyelj, vagy adunk neked végkielégítést, és elmegy az újságtól, vagy kapsz negyvenezer forint plusz áfát, és vállalkozónak kell lenned. Akkor a nettó fizetésem volt negyvenezer forint. Én nem akartam úgy csinálni, mint a többiek. Ha azt a helyet elveszítem a talpam alól, akkor az jött volna, mint nagyon sokaknak, hogy irány Pest. Nagyon nem volt kedvem ahhoz, hogy Pestre járjak. Mert időközben rengetegszer megfordultam Pesten, és tudtam, hogyan megy ott az élet. Volt három hónap gondolkodási időm, utána azt feleltem, hát jó, legyek vállalkozó. Sikerült egy kis pénzt összeraknom, körülbelül ötvenezer forintot, hogy a vállalkozás mellett legyen egy kis biztos pontja az életemnek. És akkor, mielőtt a vállalkozás elindult volna, előtte egy héttel betörtek, és mindent elloptak tőlem, amit lehetett.

– *Még a Csongrádi sugárúton?*

– Igen. Utoljára jó frankón kifosztottak mindenemből. Úgy, hogy szétdobálták a könyveket is.

– *Mert pénzt keresnek mindenütt. Az ékszereid hol voltak?*

– Nem nagyon voltak nekem ékszereim! De a készpénzt azt megtalálták. Valakinek esetleg beszélhettem erről. Ez is döbbenetes volt, hogy akivel én kapcsolatban állok, annak lehetnek száalai a bűnözői körökhöz? Nagyon furcsa volt, rendes rendőrségi ügy lett belőle, elkezdték

keresni a tetteseket, és nem találták. Én meg akkor annyira berágtam, hogy valaki így belenyúlhat az életembe! Iszonyatosan erősnek éreztem magam, azt mondtam, hogy én a falon is át tudok jutni. És elkezdtem nyomozni! Magánnyomozásba fogtam, és kiderítettem, hogy kik voltak a betörők. És akkor lehiggasztottam magam, mert attól féltem, hogy agyonütöm ezt a két csávót. Egy ikerpár volt egyébként, a városnak egy másik részéről. Tudtam, hogy hol laknak. Megkerestem a rendőrséget, és megmondtam, hogy egy biztos informátortól tudom, hogy ezek és ezek az emberek voltak. Ujjlenyomat volt az ajtómon, fülnyomat volt meg minden, és mégis elengedték őket. Azt mondták, hogy nincs rá bizonyíték. Nem volt elég az ujjlenyomat. Az egy nagyon megrázó élmény volt. Akkor szembesültem azzal, hogy a rendőrség is milyen, miféle védelem alatt állok én itt, ebben az országban. Valahogy akkor kezdett el bennem föloldódni az a fajta régi, rendőrtől való félelem, ami a kommunizmus idején költözött az emberbe, hogy a gyomra is összeugrott, amikor meglátott egy rendőrt. Most már végre nem érzem magam veszélyeztetve. Többek között valószínűleg azért se, mert a mai rendőrök már fiatalabbak nálam. Nagyon sokszor szembesülök persze azzal is, hogy szinte lehetetlen ebben az országban élni, hogy a bürokrácia és a korrupció milyen hétköznapi módon tud megjeleni az ember életében, és elveszi a kedvét attól, hogy bármit is csináljon.

– *Vállalkozó lettél. Ezt mi úgy hívtuk, hogy kényszervállalkozó. Egy olyan választás elé állítottak, hogy vagy vállalkozó leszel, vagy mész.*

– *Így igaz. És utána nem is volt szerződés az újsággal, úgyhogy tizenhét év után úgy mondtak föl, hogy nem mondtak föl, mert nem volt mit fölmondani.*

– *Még nem értünk oda. Meddig működtél vállalkozóként? Nem volt megbízási szerződés se?*

– *Valami papír lehet, hogy volt. Végül is rá voltam kényszerítve, hogy utánajárjak, mit lehet elérni vállalkozóként, hogyan tudok takarékoskodni, az adózással is megismerkedtem, végiggondoltam, hogyan lehet az ember a saját ura, és akkor ebből végül is jól jöttem ki. Már nem is bántam, hogy nem vagyok alkalmazottja senkinek. Nagyon rossznak tűnt először, mert hát könyvelőt alkalmazni egy írónak, ipari kamarába belépni egy írónak, iparűzési adót fizetni a novellád után...*

– *Én mindig úgy képzelem el ezt, hogy Ady Endre megírta az Elbocsátó szép üzenetet, utána kiállította róla az áfás számlát. Ezután még elég sokáig ott voltál a Délmagyarnál?*

– *A Délmagyarnak egészen 2007 tavaszáig írtam. Aztán egy időben már úgy, hogy ott-honról, mert a gyerekeknek lett saját lakásuk a szomszédos lakásban, nekem meg lett újra saját dolgozószobám.*

– *De még Szegeden?*

– *Szegeden, persze, akkor még igen. Már nem nagyon jártam be a szerkesztőségbe, hanem otthon dolgoztam, és bevittem az anyagokat, vagy beküldtem e-mailen. Éreztem azért, hogy én magam is oldom a köteléket, de hát egzisztenciális köteléket oldani csak lassan lehet. Aztán egy idő után már nem akartam jegyzeteket se írni, mert észrevettem, hogy belenyúlnak és átírják. És hát milyen dolog ez? Az én nevem szerepel alatta, nem másé. Egy idő után azt mondtam, hogy publicisztikát nem írok, adok inkább több tárcát. Úgyhogy kezdtem kifelé jönni ebből is, nyilván annak köszönhetően, hogy megint egyre kevésbé éreztem, hogy a helyemen vagyok.*

– *Volt egy pillanat, amikor ki akartak rakni, valamikor 2005–2006-ban?*

– *Sokszor ki akartak rakni, csak hát közben fölmérést végeztek a városban, hogy kinek a cikkei olvassák, és első helyen voltak az enyémekek. De már én is számoltam vele, hogy*

tizenegynéhány éve írom már a tárcákat, ennek azért valahogy véget kéne vetni. Csak hát a megélhetés beleszorította az embert az írásba. Viszont közben kezdett bejönni az életembe a film, meg a filmmel való foglalkozás.

– *Hogyan jöttél el a Délmagyarországtól?*

– Már javában otthon dolgoztam, csak tárcákat írtam, meg kitaláltam, hogy nem blogot írok, mint az interneten, hanem naplót a lapban. Ezek már azok a végműfajok, amiket el tudtam adni az újságnak. És egyszer csak a piacon találkoztam egy ismerőssel, és mondja, tudod, hogy megszüntetik a tárcát!? Így értesültem arról, hogy befejeződik tizenhét éves munkám, amelynek a kereteit közben is folyamatosan szűkítették. Megszüntették a hétvégi naplót, levették a vállalkozói díjat... Tehát minden évben volt valami, egy újabb rossz hír, megint egy rossz, megint egy csökkenés... A biztonságos háttér így olvadt ki a hátam mögül. Végül még csak azt se mondták, hogy köszönjük szépen, hogy ennek a lapnak tizenhét évig a munkatársa volt, és valamennyire hozzájárult ahhoz, hogy ez a lap működött és életben maradt. Mert a példányszámok is afelé mutattak néhányszor, hogy gondok vannak. De hát ebben a világban az a megoldás, hogy a lap színvonalát kell csökkenteni ahhoz, hogy a példányszáma nőjön, s az életképessége megmaradjon. És én nem tartozom ehhez a világhoz.

– *Vagyis hogy ért véget a munkád a Délmagyarnál?*

– Úgy ért véget, hogy magát a rovatot szüntették meg. Én még bementem az utolsó számlát leadni. És hát olyan lehettem, mint a tűz, már nem szabad ezzel az emberrel beszélni, mert már nincs közöttünk. Egyébként a rendszerváltás után mindig belengte a sajtóház levegőjét ez a fajta félelem, hogy kit mikor, miért, hogyan küldenek el. Ez a fajta bizonytalanság baromira meg tudta enni az ember idegeit.

– *És akire így rá volt írva, hogy küldik?...*

– Azzal már nem mertek szóba állni a többiek, mert a ragályos kórt, a kirúgás ragályos kórját ő már elkapta... Az nagyon szép lett volna és jó lett volna, ha lett volna merszünk, bátorságunk és főleg tudásunk arra, hogy amikor fölkinálták eladásra a lapot, akkor maga az újságírói társaság vette volna meg. De nem így történt. Nem tudom, hogy ennek mi volt a hátterében. Érdekes lett volna egy lapot úgy átalakítani, hogy közben a tulajdonosa is vagy.

– *Tehát Szeged, elköszöntél az újságtól, de az újság nem köszönt el tőled. Akkor már kitaláltad, hogyan fogsz továbblépni?*

– A továbblépés az alapítvány létrehozása volt, egy 2005-ös gondolat, amikor kint voltunk Svájcban egy fél évig. Kaptam egy ösztöndíjat, és kint élhettem, rendkívül nyugodt körülmények között, 2005. május elejétől október végéig. Nagyon különleges fél év volt ez nekem. Egy egészen más világba csöppentem, ahol nem működtek azok a fajta kelet-európai beidegződések, amelyeket itthon, úgymond, túlélési technikaként naponta gyakorol az ember. A legmeglepőbb az volt számomra, hogy mindenféle irónia megszűnt bennem. Minden héten csináltunk egy túrát valamelyik országrészbe, és a *Magyar Hírlap*nak kis beszámolókat küldtem ezekről a túrákról. Egyszerűen azt vettem észre, úgy beszélek a világról, hogy nincs szükségem az önvédelemnek arra az eszközére, amelyet az irónia jelent, mert egészen más szemmel nézhetek a világra. Gabi is kint volt velem, és elkezdtünk abban a világban élni, berendezkedtünk, mint két friss svájci, akik új otthonra találtak. Kiderült, hogy ez egy teljesen más lelkiállapot, egészen más emberként kezdtem el ott élni, de olyannyira, hogy a testem is kezdett átalakulni. Például rohamosan elkezd-

tem fogyni. Ahhoz az élethez egy másik fizikai állapot tartozott. Például más súlyban élt volna ott az ember... Mások az élelmiszerek, máshogy közlekedsz, nem idegeskedsz. Nem iszol annyi piát a feszültségek oldására. Miután hazajöttünk, vagy másfél éven keresztül, ha este beszélgettünk róla, hogy hogyan éltünk ott, akkor egyszerűen elszorult a torkom. Nagyjából azt éltem meg, mint amikor valaki átesik a klinikai halálon, és látja, hogy van egy másik világ, ahol jobb.

– *Hogyan éltetek ott?*

– Sok olyan apró részletet megismertem az országból, amit azok általában nem is vesznek észre, akik kimennek egy vagy két hétre Svájcba. Ha erről beszélek itthon, nem értik. És azt mondják: Milyen ország az, ahol még egy rendeset se lehet köpni a földre! Hát mondom: és? Neked ez a legfontosabb? Amiben igazán más, az az, hogy az emberek más-ként viszonyulnak egymáshoz, látják a másikat, tudomásul veszik a létezését, és önmaguk szabadságát mások szabadságának biztosításával védik. Tiszteletben tartják a másik jelenlétét. Folyamatosan azt tapasztaltam, hogy a hétköznapi kommunikációban észrevettek, megláttak. Egészen apró dolgok: egy autó majdnem fölborult, úgy állt meg a zebraánál, hogy át tudjak menni. Amikor olyan helyzetbe kerültem, hogy nem tudtam beindítani egy áruházban a mozgólépcsőt, tíz másodpercen belül ott volt egy idős asszony, aki odahívta az eladót, hogy mutassa meg. Létezel a többi ember számára is. És egy olyan rendszerben vagy benne, amelynek a tagjaként érzed, hogy tartozol valahová, és ettől biztonságban élsz. Érdekes, hogy odakint találkoztam kelet-európai emberekkel, akik ellenben mind azt mondták, hogy kinézik őket innen. Mindenkiel éreztetik, hogy kelet-európai. Hogy létezhet ez? Elgondoltam, valószínűleg úgy, hogy ha én magamban hozom a kelet-európai skizómát, és éreztetem velük ezt, tehát úgy viselkedem velük, ahogy otthon, Kelet-Európában, akkor tulajdonképpen saját magamat látatom ezen a társadalmon kívülre. Én azonban bele tudtam illeszkedni, mert ott éreztem magam jól. Nagyon sokan azt mondják, hogy ott nem tudnának művészként élni, mert nincsenek olyan impulzusok, amelyek fölkaparják és arra inspirálják őket, hogy dolgozzanak. Nekem meg épp erre a fajta világra volna szükségem. Elég inspirációforrás van én bennem meg a gondolkodásomban... Engem inkább a körülöttem lévő rend, az tud inspirálni. Hogy a helyemen vagyok, és ne kelljen fölemészteni az összes energiámat arra, hogy a létezésemet tudjam bizonyítani vagy fönntartani, ahogy egész eddigi életemen át. Ehhez persze nyilván hozzájárul az is, hogy fél éven át biztosították a megélhetésemet. Ezt hogy is mondják?

– *Vikend.*

– Egy féléves vikenden voltam.

– *Melyik városban?*

– Zürichtől délre, harminc kilométerre, egy Zug nevezetű kisváros alpesi idilljében. Ha ott laksz, akkor öt percen belül fönt vagy a hegyekben, öt percen belül egy tóparton sétálsz, és látod a Jungfrau vagy a Pilátus havas csúcsát. Közben ott van körülötted egy mindenben kiszolgáló, hipermodern város, de hogyha akarod, akkor félre is vonulhatsz. Erről írtam a *Hutchinson rugói* című regényt, amelyből lehet, hogy filmet is forgatnak. Ami nagyon érdekes lenne! Ott éltem fél éven keresztül, és most visszatérni és filmre venni a kinti világot. Ez egészen különös.

– *Az irónia az önvédelem eszköze? Azért vagyunk ennyire ironikusak? És önironikusak?*

– És önironikusak, így van. Ott én megtanultam úgy írni, hogy csak leírjam a dolgokat. Ezt itthon nem tudtam volna megtanulni. Ott úgy tudtam írni, hogy kiültem a tópartra,

és megpróbáltam leírni azt, amit látok, úgy, hogy a leírásnak legyen olyan ereje, és ne a leírás hangvételének, mert egyszerűen nincs min gúnyolódni. Holott úgy mentem ki, arra voltam fölkészítve, hogy ha tíz óra után megnyitom a vízcsapot, akkor harisnyát kell rákötni, hogy ne hallatszódjon a víz csobogása. Meg hogy mindenki figyelni fog minket, és beszámolnak rólunk... Ez egy humbug Svájcról.

– *Ez a fél év hozta meg a döntést az önállósodásra?*

– Így van. Korábban is gondolkodtam már azon, hogy önállósodnom kellene, mert mindig abba ütköztem bele, hogy nem láttam a könyveim sorsát. Hány példányban fognak? Ki olvassa őket? Igazából mindig arra vágytam, hogy legyen egy olyan menedzser szellemű kiadó, amelyik egyszer belefektet az én írói munkáimba és reklámot csinál nekik. Tehát ahogy egy terméket be kell vezetni a piacra, egy íróról, egy könyvről is így kell gondolkodni, ha azt érvényes termékként el akarod adni. Mert annak semmi értelme nincs, hogy száz-százötven példányokban írja az ember a könyveit. Írhatja magának, ha olyan az alkata, de egyedül nem lehet párbeszédet folytatni, annak nincs értelme. De hogyan tudom én azt fölmérni, hogy hány példányban adjak ki egy könyvet?! Mert hiába gondolom én azt, hogy ezer vagy ezeröttszáz példányban el tudom adni, ha mégse fogy el, akkor ráfizetek. Azt azért nem engedheti meg magának az ember, hogy három-, négy-, ötszázezer forintot csak úgy kidobjon az ablakon, mert rosszul gondolta. Emiatt nem vágtam bele korábban. Ott lett világos, hogy éppen fordítva kell csinálni. Meg kell nézni, hogy mennyi pénz van rá, pályázatokon meg mindenféle lehetőségekkel, és ahhoz kell igazítani a példányszámot. Az első könyvet úgy adtam ki, hogy pályáztam, nyertem pénzeket, és megnéztem, hogy ez mennyire elég. Így nem kellett a saját pénzemet kockáztatni.

– *Ez melyik könyv volt?*

– Az *Idegpályáim emlékezete*, már 2006-ban, ebben az évben lett bejegyezve a Podmaniczky Művészeti Alapítvány. Utána következett a *Láthatatlan Szeged* című könyv.

– *Az első anyagilag sikeres volt, hozott valamit?*

– Hozott. Az *Idegpályáim emlékezete* pozitív vállalkozás volt. Persze a sikerhez kevés a pályázati pénz, nagyon erősen mögé kell állni a könyvnek, be kell vállalni az önmenedzselést, másként nem megy.

– *Munkahelyet teremtettél mint önfoglalkoztató...*

– Egy nagyon nagy road-show-t párosítottunk ahhoz a könyvhöz, vagy harminc helyen tartottunk könyvbemutatót, ahol kézből kézbe el tudtam adni a könyveket. Néhol tízet, volt, ahol húszat, de azért olyan háromszáz példányt eladtunk a könyvbemutatókon. És hétszáz példányt nyomtunk a könyvből. De azt is megtapasztaltam, hogy ez olyan energiákat emészt föl az emberből, harmincszor leülni és ugyanarról a könyvről beszélni, még ha egy kicsit mindig másként is, hogy hosszú távon ezt nem lehet csinálni. Bevezettük az internetes rendelést is a honlapunkon, de a végére annyira elfáradtam, miközben rengeteg élménnyel gazdagodtam, hogy beláttam, sajnos a hagyományos terjesztést nem tudom kihagyni, hiába ötven százalék a terjesztő részesedése a könyvből. Közben ráadásul még sokan föl is háborodtak, mi az, hogy én ki akarom hagyni a terjesztőt, és mint író fölülírom a kiadói kvalitásokat? Milyen ostobaság ez, hogy én saját magamat akarom eladni?! Néhány jó baráti szó elért, de hirtelen nagyon magamra maradtam megint, nem éreztem azt, hogy szurkolnának nekem, hogy ebből legyen valami, hogy kiderüljön, hogy így is lehet csinálni: alternatív módon. Ezután jött a *Láthatatlan Szeged*.

– *Kifejezetten üzleti vállalkozásként indult?*

– Nem, nem úgy indult, mert egyszerűen rátaláltunk ezekre a képekre a Fekete Ház archívumában. A feleségem készített belőlük egy gyűjteményt. Kaptunk támogatást a Szegedért Alapítványtól, az önkormányzattól, és én, mint egy kis könyvvigéc, a könyv előtördelt változatával megkerestem azokat az intézményeket, cégeket, amelyekről úgy gondoltam, hogy esetleg lehet rájuk számítani. Ez hihetetlen módon működött. Előre eladtunk belőle három-négyszáz példányt, ami négyezer forintjával azért nagyon komoly dolog. Beszállt a Tisza Volán, a Pick, a MÉH Zrt. és a szabadtéri játékok igazgatósága is sokat feccölt a könyv bemutatásába, reklámozásába. Ezerkétszáz példányt nyomtunk, abból körülbelül ezer fogyott el. De itt az volt a fő tapasztalat, hogy a könyvek élettartama már nem olyan tartós, mint régen. Fölfut egy könyv, azután lecseng, s akkor egyszerűen megszűnik iránta az érdeklődés. Nemcsak a fogyasztói társadalomba illeszkedik bele a könyv, hanem fölveszi a fogyasztói társadalomban lévő termékek élettartamára vonatkozó jellemzőket is, s egy könyv is körülbelül egy vagy másfél évig működik, legyen bármekkora siker. Utána már nem él, elfogyasztották. Elfogyasztották azt az élményt, ami körülötte lengett. Valójában inkább azt fogyasztják, és nem a könyvet. Miközben persze megveszik a könyvet is, de szerintem nem annyira maga a könyv a lényeg ilyenkor. És jött utána a következő regény, addigra sikerült összehoznom a svájci élményeimből írt könyvet.

– *A Hutchinson rugóit?*

– Ennél pedig azt találtam ki, hogy először virtuálisan hoztam létre a könyvet, vagyis elküldtem a terjesztőnek a könyv paramétereit, mondja meg, hogy mennyit kér belőle. Úgy gondoltam, hogy így biztosan nem lövök mellé. Ő kiajánlja, megnézi a megrendeléseket, és akkor én ehhez igazítom a példányszámot. Azt mondta, hogy nyolcszáz példányt el tud helyezni belőle. Én úgy gondoltam, hogy nekem kell belőle kétszáz, tehát akkor legyen ezer példány. Ez volt az első olyan könyvem, amelyhez plakátot csináltattam a könyvesbolti kirakatokba.

– *Mekkora plakátok voltak?*

– A3-as méretűek, s a könyvborítón kívül túl sok információ sajnos nem volt rajtuk, de a plakát és a többi hirdetés hatására elkezdett havonta ötvenesével fogyni a könyv, ami már jó. De közben, ahogy a könyvbemutatókat tartottam, belegondoltam, hogy a könyvem tanulságos lesz arra nézve, hogy egy kelet-európai miképpen tud Nyugaton beilleszkedni, mit tud kezdeni azzal a világgal. Csakhogy ez egy olyan téma, ami nem igazán érdekli az embereket! Tehát nem lehetett köré egy olyan fogyasztási burkot teremteni, ami igazán eladhatóvá tette volna. Úgyhogy ennek meg ez volt a tanulsága.

Ezek után következett ez a kis füzet, a *Magritte-vázlatok*, amely egy olyan leheletfinom vékony könyvecske, hogy ennek aztán végképp réteggközönsége van. Olyan kis példányszámban jelent meg, ötszáz példányban, hogy erre már nincs miért reklámot rátenni, mert csak ráfizet az ember. Tehát ez a könyv van, és vagy elfogy, vesznek belőle, vagy az idők során valami történik vele, például tíz év alatt eladom a könyvbemutatókon. Most szerkesztem a *Szép Magyar Szótárt*, ami hétszáz oldal körül lesz. Ehhez már komoly költségvetést kellett összerakni, mert itt a nyomdaköltség majdnem kétmillió forint. Ennél már mindent bevettem az eddigi tapasztalatokból. Előre megbeszéltem a terjesztővel, hogyan látja, hány példányt lehet belőle elhelyezni. Kitaláltam egy reklámkampányt rá, amivel ez a fogyasztási légkör életben tartható. Kitaláltuk a plakátokat és a háttérrendezvényeket. Kíváncsi leszek, hogy ez hogy működik a könyvpiacra. Úgy gondolom, minden írónak jót tenne, ha megtudná, az ő könyve hogyan működik a könyvpiacra.

Hogy közvetlen tapasztalata legyen arról, hogy az olvasók, illetve maga a könyves világ hogyan viszonyul a könyvtárgyhoz. Az én tapasztalataim azt mondják nekem, hogy úgy edemes, úgy lenne jó most könyvet csinálni, hogy a könyvnek meglegyen a jól kommunikálható egységisége. Akár formában, akár abban a koncepcióban, amellyel megírod. Ez arról is szól, hogy különböző formákat fölhasználva megpróbáld megtalálni azokat az íráskészségednek, tehetségednek legmegfelelőbb formákat, amelyekben a legjobban meg tudod mutatni, hogy az írói képességed és a formakészséged hogyan találja meg a legjobb, a legszerencsésebb megszólalási formát. Például ha a svájci könyvet most újraírhatnám, akkor valószínűleg nem így csinálnám meg. Útikönyvet írnék belőle, könnyű, laza leírásokkal. Vagyis ha útikönyvet írtam volna belőle, és az útikönyv formai lehetőségei között hoztam volna ki belőle azt a regénytjeljesítményt, ami benne van, másképp működött volna a könyvpiacpon.

– *Az egy különleges dolog lett volna, s aki olvasta volna, és ez sajnos föltételezés, az útikönyvre lett volna kíváncsi vagy a regényre?*

– Azért is problematikus ez, mert amikor leültünk bemutatni Kecskeméten a *Hutchinson rugóit*, Füzi Laci kérdése mindjárt az volt, hogy Szilárd, ugye ez mind fikció? Ez azért érdekes, mert ezt a könyvet én olyan anyagokkal töltöttem meg, amelyek kinti élmények. De ezek olyan élmények, amelyeket ha Magyarországon olvasnak el, a magyar irodalmi hagyományok és világerőtelmezés felől, fikciónak tűnnek. Mintha én ezt az egészet kitaláltam volna. De ha lefordítanák németre, és egy svájci ember olvasná el, alighanem azt mondaná, hogy ez egy dokumentumregény. Ennek a kettősségnek az ötvözését tudtam volna hitelesebben megcsinálni egy úti leírásban.

– *A példányszámon nem sikerül áttörni? Miközben itt urasan kitalálsz ezt az egész világot, hogy hogyan tudna másképp működni, vagyis jobban, hatékonyabban, aközben a példányszámot nem sikerül úgy fölnyomni, hogy az ember eltássa a száját. Hogy elmegegy egy könyvből tízezer példány.*

– Annak is örülnék, ha egy könyvet háromezer példányban el tudnék adni. Vagy kettőben, az már egzisztenciális alapot adna, és nem kellene kétes pályázatokba bonyolódni.

– *Már az is nagyon jó?*

– Hiába jelent meg idáig tizenhat könyvem, a könyvtárakban sincsenek ott. A hátam mögött működő könyvészeti munka, bármennyire is jó szándékú volt, ezt nem vonom kétségbe, és bármennyire is barátságos légkörű, igazából nagyon kis hatásfokkal működött. Amikor először elkezdtem járni az országot a könyvekkel, azt tapasztaltam, hogy engem nem ismernek, és nem ismerik a könyveimet se. Mivel millióegy újságba írtam, folyóiratokban közöltem, minden helyen írtam, mindenütt ott voltam, azt hittem, hogy ismernek, hogy ennek van némi nyoma az emberekben. De könyvtárakban dolgozó régi kollégák sem ismerték a munkáimat.

– *Van legkevesebb ezer nyilvános könyvtár Magyarországon, ha csak minden másodikba eljutnának a könyveink néhány példányban, már az sokat jelentene.*

– Az is benne van ebben, hogy a könyvtárakban már nincs közönség. A lírai verseken keresztül beelátott a közönség annak idején az ember lelkének a legmélyére, a legintimebb dolgaiba, ma ezt prózában olvassa a bulvár celebsajtóban. Valami olyan produkciót kell csinálni, ami behívja a közönséget, amiket mostanában multimédiás könyvbemutatóknak neveznek. De erre megint olyan anyagi források szükségesek, amelyeket inkább a helyszínen kellene biztosítani egy könyvtárnak.

– Még térjünk vissza 2006-ra, akkor jegyezték be az alapítványt. Kiadtad a könyveidet, a Hartay Csaba kötetét.

– Másét még nem. Ezt az egy könyvét adtam ki a Csabának. Amikor a könyvkiadásba belevágtam, szembe kellett néznem azzal a ténnyel, hogy én egy olyan hátraarcot csinállok a magyar könyvkiadásnak...

– ...amilyet a magyar könyvkiadás csinált az íróknak? Mondjuk így. Megszűnt a könyvhonorárium, kialakult a hozd a pénzt és kiadjuk a könyved szisztéma... Nem tudom, tudna-e bárki is az elmúlt húsz évből olyan magyar könyvet mutatni, amelynek a megírását, kiadását valamilyik hazai könyvkiadó finanszírozta.

– Amit megléptem, azt én már nem csinálhatom vissza. Az ember büszkesége nem engedi, hogy ha egyszer azt mondtam, hogy kivonulok arról a térről, amelyet szükségesnek érzek a könyveim kiadásához, akkor nincs visszaút. Elég sokáig remegett emiatt a gyomrom, hogy jó-e, amit csinállok. És elég sok összetűzés is volt emiatt.

– Intézményekkel?

– Emberekkel. Szerintem, és hozzá is teszem, hogy minden rossz szándék nélkül mondom ezt, akik kiadták a könyveimet, azok biztosan a maximálisat akarták kihozni belőlük, mert talán nekik is ez lett volna az érdekük. Csakhogy a könyvkiadás az egy olyan szakma, amelyet nem lehet barátságból vagy szeretetből csinálni. Ezzel szemben nagyon sok helyen, ahol a kortárs szépirodalmat kiadják, nem feltétlenül a profizmus, nem a tisztán szakmai szempontok a döntőek.

– Hanem?

– Nyomda, könyvkiadó, terjesztői hálózat és szerző, körülbelül erre a négy részre oszthatjuk az ágazatot. Rájöttek arra, hogy a könyvkiadás egyes funkcióinak a fúziójából komoly profitra lehet szert tenni. Megvett egy nyomda egy könyvkiadót. Lehet, hogy a kiadót nullára vitte, azon nem volt nyeresége, de az biztos, hogy a nyomdának folyamatos profitja volt, oda áramoltatta be a pályázatokon nyert pénzeket, illetve folyamatosan tudott munkát adni a nyomdájának. Aztán megszületik ennek a sokkal nagyobb változata, amikor a könyvterjesztő fölvásárolja a könyvkiadókat, saját nyomdát üzemeltet. Így aztán az egy könyvön megjelenő összes haszon az övé, leszámítva a hétszázalékos szerzői honoráriumot.

– Amit jobb, ha ki se fizet?

– Tegyük föl, hogy kifizeti. De az összes többi haszon mind nála csapódik le. E modell felől nézve én azt találtam ki, hogy a szerzőt egyesítem a kiadóval.

– És egy kis mértékben a terjesztővel is?

– Igen, egy kis mértékben a terjesztővel is, mert ha nem is sűrűn, de azért mindig jönnek megrendelések az interneten. Jönnek vélemények is. A honlap nagyon fontos eleme lett ennek a fajta a könyvkiadásnak. Van, akitől most kapok levelet, hogy most olvasta a *Két kézzel búcsúzik a leopárdot*, és hogy mennyire jó volt ... A könyv megjelenése után nyolc évvel!

– A Podmaniczky Művészeti Alapítvány olyan elit kiadó, amelyik évente egy könyvet ad ki? Másfelet, kettőt?

– Volt olyan év, amikor kettőt. De egyet biztosan. Az első évben kettőt adtunk ki, utána egyet-egyét, aztán megint kettőt.

– Németh László a Tanúval elindított és teleírt egy folyóiratot. Te elindítottál és tele akarsz írni egy könyvkiadót?

– Mondhatjuk így is, de nem az a szándékom, hogy én teleírjam ezt a könyvkiadót.

– Az a szándék, hogy megtartsuk azt a kultúrát, amelyet fontosnak tartunk?

– Az a szándék, hogy megtartsam a függetlenségemet, lássam, és hiteles forrásaim legyenek arról, ami körülöttem, és ami a munkáimmal történik.

– Végül is az elidegenedés ellen?

– Pontosan.

– Ehhez hozzátartozik egy nagyon erőteljes életformaváltás is, mert Szegeden laktatok, és 2007 nyara óta Balatonbogláron?

– Ezt már akkor terveztük a feleségemmel, mielőtt kimentünk Svájcba, hogy jó lenne a függetlenségnek egy újabb fokozatát meglépni, ami azt jelenti, hogy a lakásból, a szomszédokkal együtt használt közfalakból, ez volt a Gyertyámos utca, kilépni egy olyan helyre, ami csak a miénk. Egy kertés házba. És akkor sok évnyi országos bolyongás után elhatároztuk, hogy valószínűleg Boglár lenne az a hely, ahol élni szeretnénk.

– Miért éppen Balatonboglár?

– Ez körülbelül egy ötéves utazásnak a végeredménye. Boglára jártunk tavasszal és ősszel egy-egy hónapra pihenni. Nyáron nem igazán mentünk sehova, hanem csak tavasszal és ősszel, amikor itt nem dúl a turizmus. Elindultunk a Balaton körül, Keszthely, Hévíz, Balaton-felvidék, hogy szeretnénk itt a Balaton környékén lakni. És ezt az álmunkat a svájci gyomorrúgás után megvalósítottuk. Úgy kezdtünk el telket venni, és úgy kezdtük el az építkezést, hogy Svájc hatalmas élménye és katarzisa már mögöttünk volt, de még nem múlt el. Ide valahogy közelebb van Pest is, mert amikor elérjük a Balaton vonalát az autópályán, már azt érzem, hogy otthon vagyok.

– Ki szoktál menni a partra mindennap?

– Mindennap? Nem. Nyári esteiken nagyon sokszor kimegyünk úszni. Bár van uszodánk is a városban. A horgászatot pedig fölvaltotta az úszás, 2004 októberében horgásztam utoljára. Leszoktam róla.

– Miért?

– Nem tudom. Elment az az idő, hogy én tétlenül ülök ott a parton. Úgy érzem, hogy olyannal tölténém el az időt, ami nem a dolgaim lényegéhez tartozik. A hétvégeimen is dolgozom folyamatosan. Kevés az idő, és nagyon sokat kell ahhoz seggelni az íróasztal mellett, hogy az ember eredményeket tudjon elérni. A testmozgató sport gyorsabban és hatékonyabban regenerál. Most már a kiadón is folyamatosan dolgozunk, és talán mostanra már látszanak az eredmények is. A Szép Magyar Szótár több millió forintos projekt. Nem mertem volna belevágni annak idején, és nem mertem volna más könyvét se kiadni, de talán most már van annyi információ, hogy ezt be tudom vállalni.

– Bátor kísérlet, amilyenre nem tudok példát. Mindenki a centrumok felé törekszik, többféle módon is, te ellenben kiléptél ebből, s a szellemi és a fizikai létednek egy külön teret teremtessz.

– Itt egy olyan közegben tudok élni, ahol nem feltétlenül kell a kulturális élet sokkhatásaival szembesülnöm, mert azokat egyre kevésbé bírom elviselni. Nagyon rossz olvasó vagyok már, nagyon rossz néző vagyok, szóval mindenből nagyon rossz vagyok már, ami

a művészetnek a befogadásával kapcsolatos. Túl magasan van a küszöb. Egyre inkább azt szeretném látni, ami meg tud rendíteni, és ez nem feltétlenül a művészetből származik. Nemrég Egyiptomban jártam, Kairóban és Alexandriában, az a világ például meg tudott rendíteni.

– *Mivel?*

– A totális másmilyenségével. Ott állsz, és áll melletted egy ember, akinek nem tudod kiszámítani a gondolatait, a reakcióit, semmijét... Nem tudnék arról az emberről egy regényt megírni. Nem egy regényt, de egy novellát se tudnék írni róla! Magyarországon bárkiről tudnék novellát írni. De itt végre egy megismerési lehetőséggel álltam szemben. A megismerésnek és a tapasztalásnak benne kell lennie a művészetben. Ha olyan színdarabot, filmet, könyvet nézek, olvasok, ami nem hoz nekem új tapasztalatokat, akár a nézőpontjában, vagy bármi másban, és itt akkor visszatérek a könyvkiadás egyediségéhez is, akkor az nem tud lekötni. Nem gondoltam, hogy ennyire jellemző lesz rám az a mondat, amelyet a leopárdos könyvemnek a hátuljára írtam, hogy ott ér véget az élet, mikor már nem történhet meg veled bármi.

– *Boglár népe úgy tudja, hogy te nem dolgozol. Jó annak, akinek sok pénz van, és egész évben nyaralhat...*

– Igen. Sokan valószínűleg ezt gondolják rólam, merthogy már mondták is.

– *A ház hogyan épült? Itt van készen egy szép ház, de hát ebben munka van.*

– Rengeteg munka, az építést megelőző öt év aprólékos tervezése van benne. Rengeteg házban jártunk, mindent átgondoltunk. És itt volt egy olyan építésvezető, építési vállalkozó, aki irányította az építkezést, és akiben tökéletesen megbízhattunk. És három hónap alatt fölépült a ház.

– *Te találtad ezt az embert vagy segítettek?*

– Van egy vállalkozásuk, egy cukrászdájuk a Balaton-parton. Amikor a gyerekeim nyári munkát kerestek, vagy mi kerestünk nekik, mikor itt voltunk ősszel-tavasszal, akkor velük ismerkedtünk meg, és a fiúk elkezdtek náluk dolgozni. Kialakult egy párbeszéd a közös dolgainkról, és hát mi sem volt egyértelműbb, jöttünk rá utóbb, hogy akkor ezt így kell megcsinálni. Amikor ideköltöztünk, akkor két hónap múlva csináltam egy könyvbemutatót a helyi könyvtárban, ez 2007 őszén volt, ami itt az utcánk végén van egyébként. Úgy gondoltam, hogy mielőtt bármilyen találgatásokba belefognak, hogy úfó vagyok-e, vagy valahonnan idedobtak a házzal együtt, inkább bemutatkoznék, hogy én vagyok ez. Hogy ne gondoljanak rólam se túl jót, se túl rosszat. És akkor annyian eljöttek, hogy a könyvtáros azt mondta, hogy ő nem nagyon látott még ennyi embert ebben a könyvtárban. A legtöbben itt valószínűleg nem igazán láttak még olyan értelmiségi embert, aki írásból él. Hogy Pesten játsszák a színdarabját, vagy egy filmben dolgozik, és mégis itt akar élni, és nem ott a fővárosban. Tehát ez nem csak a pestieknek lehet furcsa, hogy itt lakom, hanem az ittenieknek is. Amikor Pesten arról beszéltem, hogy elköltöztem Szegedről, akkor mindjárt azt kérdezték, és hányadik kerületben vettél lakást? Mondom, nem hányadik kerületben, hanem Balatonbogláron. Nekünk nagyon fontos, hogy itt bizonyos dolgok másképpen vannak. Itt vannak jó borok például, vannak jó házi kenyerek, és ahol jó bor meg jó kenyér van, ott már egy kicsit otthonabbul érezheti magát az ember, mert az az ő tere.

– *Ha sorra vesziünk téged mint író, akkor elég sokoldalú vagy. Film, színdarab, regény, novella. Versek is fölütik néha a fejüket. A szótárkönyvet úgy is fölfoghatom, mint a nyelvészkedésnek egy*

nagyon különös határterületét. Aztán a könyvkiadás és a könyvkiadáshoz tartozó kézművességeknek a szeretése, hogy milyen lesz az iniciálé, olyan lesz az oldaltükör. Egy rendkívüli komplexitás, ami a másmilyen élettér megteremtésében bontakozik ki teljes mértékben.

– Képes voltam például elmenni egy nyomdai kellékeket áruló boltba is, ahol megnézhettem, hogy egyáltalán milyen papírokból, milyen vásznakból készülnek a könyvek. Borzasztóan fontos, hogy közvetlen köze legyen az embernek azokhoz a dolgokhoz, amelyek körülveszik. Nagyon sokan azt szeretik egyébként, ha egy kicsit le van pusztulva a környezetük, mert akkor látják benne az időt, a telő időt. És ez a telő idő adja meg azt az érzést, hogy ez az ő otthona. Én meg azt szeretem, hogy azok a dolgok, amelyek körülvesznek, azoknak a megteremtésében benne legyek. A könyvek számomra azért fontosak, mert én találok ki a borítójukat is, én találok ki a tipográfiájukat is. Nehéz így saját magára ránézni az embernek.

– Mi az, amit nem kérdeztem meg, de nagyon fontosnak gondolsz?

– Eszembe jutott még, nem annyira fontos, csak eszembe jutott, abban, hogy ezt a vállalkozást megcsináltam, nagy szerepe volt annak is, hogy folyamatosan arról szóltak a hírek, és a tapasztalat is azt mutatta, hogy a kulturális életben való megélés egyre nehezebb lesz. Azt láttam, ha én abból akarok továbbra is megélni, hogy tárcaíró vagyok, ez a kapu hamarosan be fog csukódni. Létre kell hoznom egy saját felületet, ami nekem dolgozik, és nem csupán időlegesen elfogad.

– Be is csukódott ez a kapu?

– Be. És azt éreztem, ha nem kezdek el időben más és új utakat keresni, ha nem találok ki előre, egy vagy két évre, olyan utakat, amelyeken újra közlekedhetek, és kinyithatok újabb ajtókat, akkor baromira rá fogok fájni. De nincs megállás, a túlélésnek csak egyik nagyobb állomása ez.

– Végül is saját magatoknak, mindenféle tekintetben, szellemileg is, manuálisan is, munkát adsz? Valamint más nyomdászoknak is.

– Gabinak is munkát ad az, hogy a könyvkiadással kapcsolatos, úgymond titkári munkákban tud nekem segíteni, s mindeközben mégis együtt vagyunk. Ami még borzasztóan foglalkoztat engem, hogy ebben a folytonos ittlétben elérkezh-e számomra az a pont, amikor ebből ki tudok lépni. Nem az öngyilkosságra gondolok! Hanem arra az állapotra, amelyet Svájcban megtapasztaltam, hogy kívülről tudok nézni az életemre, és kívülről tudok nézni erre az országra, amire nagyon-nagyon nagy szükség volna. Nemcsak nekem, hanem nagyon sok embernek. Tehát meglátni kívülről, hogy milyen az, ami itt működik. És ami nagyon fontos lenne, az uniós pályázatok! Jó lenne, ha nemcsak a képzőművészeknek teremtenének lehetőséget, de az íróknak is, hogy fél évre, egy évre kimehessenek más országokba. Többnyire a képzőművészeknek nyílik lehetőségük erre, merthogy ők univerzális nyelven szólalnak meg. De az íróknak is látniuk kellene a világot. Ez olyan mérhetetlen kondíciókat jelentene a kulturális élet számára, hogy az valami elképesztő. Összeszikkasztatni különböző életeteket. Az valami karácsonyi hangulat.